

EL CARDENAL JUAN DE LUGO S. I.

EL ACTO LIBRE DE DIOS

editado por

L. GÓMEZ HELLÍN S. I.

El año 1938 publicábamos una monografía sobre la doctrina de la Predestinación según el cardenal Juan de Lugo¹. Para este estudio utilizábamos cinco de sus tratados inéditos *De Deo Uno et Trino*: el Ms. 1.013 de la Bibl. Angélica de Roma (A.) y el 957 de la Bibl. de la Universidad de Salamanca (S.), pertenecientes al año 1624; el Ms. 3.461 de la Bibl. Comunal de Fabriano (F.) y el 235 de la Bibl. Comunal de Rábena (R.), que reproducen las lecciones del curso 1628; finalmente el Ms. 834 de la Bibl. Casanatense de Roma (C.), copia fiel de las explicaciones del cardenal el 1632².

1. L. GÓMEZ HELLÍN, *Prædestinatio apud Ioannem Cardinalem de Lugo, Romæ, 1938*.

2. O. c. p. 16-19.

Hoy vamos a presentar a nuestros lectores el texto inédito de otra de las materias principales, que forman parte del tratado de *Deo Uno*, a saber la referente al *acto libre de Dios*. Si bien tomamos el texto de dos de los cinco mencionados códices, hemos tenido no obstante presentes a más de los tres restantes el Ms. R. 123. B. 5, de la Bibl. de los Escritores de la Compañía de Jesús de Roma (R.), adquirido recientemente por esta entidad religiosa. De este códice no hablan ni Narducci ³, ni Sommervogel ⁴, ni ninguno, que sepamos, de los autores de catálogos de manuscritos ⁵.

Límitámonos a hacer una descripción general del último manuscrito, ya que los otros nos son ya suficientemente conocidos, para presentar a continuación ~~en~~ solo golpe de vista todas las cuestiones, que acerca de la voluntad divina contienen todos los mencionados códices.

Es el nuevo códice un manuscrito en pergamino, que consta de 644 págs. numeradas y otras 11 escritas sin numerar. En el dorso hay una etiqueta que dice: "M. se Don Carlo Canonico-Mattei-Duca de Giove-Scaffalata-Fila 1.º N. 2860".

El Título: "Ab. admodum R. P. Joanne de Lugo e Societate Iesu Sacerdote — Tractatus de Deo Uno et Trino — Circa precipuas quaestiones S. Thae. — a quaestione 12 pae. partis — dictatus" (pág. 1).

Termina el tratado en la pág. 637 con estas palabras: "et haec sufficienti pro temporis Angustia. — Finit. — Laus Deo Deiparae-

3. *Catalogus codicum manuscriptorum, praeter graecos et orientales, in Bibliotheca Angelica, Romae 1892.*

4. *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus, Bruxelles-Paris 1890 ss.*

5. V. gr. L. STARNER, *Chirographorum in Regia Bibliotheca Monasteriensi Catalogus*, Vindobonae 1880; G. MAZZATINI, *Inventario delle Manoscritte della Biblioteca d'Italia*, Fieschi 1890 ss.; K. PAULSTANDER, *Die Handschriften der Bisthlichen Landesbibliothek in Karlsruhe*, t. 9, Karlsruhe 1932.

que Virgini ac — patróno nostro Thomae Aquini". Desde la página 638 a la 644 a más de los índices contiene escritas a mano las "Conclusiones Theologicae De Deo Trino et Uno"; que según costumbre de la época se defendían públicamente al final del curso, y que en aquella ocasión tuvieron lugar en agosto de 1624, según reza el mismo código: "Istae conclusiones defensae fuerunt anno 1624 mense August". En efecto este código coincide exactamente con los otros dos conocidos códigos del año 1624, el A. y el S.

Prescindo de otros puntos de vista; he aquí un cuadro comparativo de conjunto de los seis códigos acerca de la materia de *voluntate Dei*, la única que al presente nos interesa.

S. A. y B. (1623-24).

Disp. 5.^a

De voluntate Dei

Sect. 1.ª Expenduntur duae difficultates de voluntate Dei.

S. fol. 46r.

Sect. 2.ª Quid sit actus liber Dei erga objecta creata. Referuntur variae sententiae.

S. fol. 51r.

Sect. 3.ª Refertur, et refellitur alia sententia communis.

S. fol. 56r.

Sect. 4.^a Explicatur ultima solutio huius difficultatis.

S. fol. 60r.

Sect. 5.^a Proponuntur et solvuntur difficultates in contrarium.

S. fol. 63r.

Sect. 6.^a Cur non possit mutari voluntas Dei aut suspendere suum actum circa objectum.

S. fol. 71v.

F. (1627-28).

Disp. 5.^a

De voluntate Dei

Sect. 1.^a Utrum divina voluntas sit semper necessario id quod optimum est.

Fol. 10

Sect. 2.^a Respondetur ad argumta doctrinae praecedentis.

Fol. 10

Sect. 3.^a Quid sit actus liber voluntatis circa objecta creata.

Doctrinae circa objecta creata.

variae de hoc referuntur Sententiae.

Fol. 11

Sect. 4.^a Resolvitur questio impetendo probabiliorum ex his sententiis.

Fol. 11

Sect. 5.^a Qualis sit voluntas Dei, quae applicat suam Omnipotentiam concurrentem cum causa secundum

Fol. 12

(1627-28).

C. (1631-32)

De voluntate Dei

cf. 1.^a Utrum divina voluntas velit
semper et necessario quod optimum
est.

cf. 2.^a Respondetur ad argumenta
contra doctrinam præcedentem.

*Disp. 5.^a**De voluntate Dei*

Sect. 1.^a Quid sit actus liber Dei circa
obiecta creata. Referuntur variae
sententiae. P. 281.

Sect. 2.^a Refertur et impugnatur a
sententia communis. P. 292.

cf. 3.^a Fertur iudicium de prædictis
et resolvitur questio.

Sect. 3.^a Fertur iudicium de prædictis
sententiis et resolvitur questio.
P. 300.

cf. 4.ª Quavis sit voluntas Dei, quae
applicat suam Omnipotentiam ad
concurrentem cum causa secunda.

Sect. 4.ª Quid sit obiectum voluntatis
signi in Deo et in quo differat ab
obiecto voluntatis beneplaciti.
P. 319.

De este tratadito *de voluntate Dei* sólo queremos editar lo que se refiere a la libertad de Dios. El texto lo tomamos, en lo que tiene de común, del *Ms. 834* de la Bibl. Casanatense (C.), indicando en notas las variantes del *Ms. 957* de la Bibl. de Salamanca (S.) Cuando ambos manuscritos difieren notablemente por su contenido doctrinal, reproducimos los dos en la misma página, reservando para aquel la parte superior y la inferior para éste.

Varias razones han movido a escoger sólo estos dos y con preferencia a los demás que conocemos: Por una parte representan los dos extremos en las lecciones que conocemos del cardenal sobre el tratado *de Deo Uno*, a saber, el año 1624 y el 1632; por otra parte, de ambos conservamos o copia fiel o fotografía; los demás en cambio no hicimos sino consultarlos durante nuestra permanencia en Roma, y tomar algunas notas curiosas, y pronto pudimos apreciar que no diferían de los dos códices tipos sino en cosas ligerísimas, que sólo afectaban, y aún esto raras veces, al hipérbaton.

Entre otras muchas cualidades, son dignas de especial observación la profundidad y agudeza de pensamiento, y la exactitud y escrupulosa fidelidad en la cita de los autores, que añade con frecuencia el sabio cardenal.

DISPUTATIO V.—De voluntate Dei

In hac materia plures sunt difficultates, quas quia non possumus omnes in praesenti examinare ^a, seligemus eas, quae magis indigent Magisterio Praeceptoris. Potissima difficultas est de libertate Dei, quam ex professo examinabimus, utpote summam, et maxime necessariam ad omnes quaestiones theologicas.

Sectio 1.^a. Quid sit actus ^b Dei circa obiecta creata.—Referuntur variae Sententiae.

Supponimus Deum libere velle existentiam vel non existen-

^a r. m.] 2.^a S.

^b actus] | liber S.

^a. Dos de estas dificultades están incluídas en el códice S: la primera, "an in Deo sit actus amaris proprie sumpti erga se ipsum" en el fol. 46 y la segunda, "an in Deo sit aliquis affectus circa creaturas posibles" en el fol. 48.

tiam Creaturarum, quod est * fidei dogma contra nonnullos * Philosophos antiquos, inter quos numerari solet * Aristoteles, ex Scriptura et Patribus, inmo * et ratione ipsa * naturali probatum * late a Theologis. Videatur * Suárez * disp. 30 metaph. sect. 16⁷, Salas * p.^o tomo * in p.^o 2ae. tract 3.º disp. 3 sect. 7¹. Arrúbal * in praesenti, disp. 53 c. 1.º m, qui alios referunt. Hoc ergo supposito * difficultas tota est in explicando quid [P. 282] sit illud, quod decretum liberum Dei addit supra entitatem necessariam ipsius Dei; nam volitio libera Mundi, v. g.^o potuit non esse in Deo, alioquin non esset libera, sed omnino necessaria; ergo aliquid est in Deo, quod potuit non esse in Deo; ergo distinguitur ab ipso Deo; ergo Deus non est omnino simplex, sed compositus ex rebus separabilibus et realiter diversis, ac per consequens * non quidquid est in Deo est Deus, sed aliquid aliud a Deo.

In hac controversia duae sunt partes: *prima* facillima, scilicet impugnare sententias et solutiones aliorum; *secunda* difficillima scilicet aliquid asserere, quod * propter summam difficultatem merito * primum locum obtinet inter omnes difficultates * Theologicas. A facillioribus ergo incipiendo referamus et refellamus breviter aliorum solutiones.

PRIMA * est Cajetani in praesenti * q. 19 a. 2 et 3¹⁰. et 3 p. q.

- c est] omite S.
 d nonnullos] aliquos S.
 e numerari solet] communiter numeratur S.
 f inmo] inmo S.
 g ipsa] omite S.
 h probatum] probatur S.
 i Videatur] Vide S.
 j 16] + Arrúbal disp. 53 c. 1 S.
 k p.^o tomo] omite S.
 l secte 7] omite S.
 m Arrúbal... c. i.^o] omite S.
 n Hoc ergo supposito] Hoc posito S.
 o ac per consequens] et consequenter.
 p quod] + merito S.
 q merito] omite S.
 r difficultates] quaestiones S.
 s Prima] + ergo sententia S.
 t in praesenti] hic S.

7. *Metaphysicorum Disputationum*... Tomus Posterior (Schulzeae 1591) de. 30. s. 16. a. 16-18, p. 1348.

8. *In Primam Secundae Dicit Thomae*. Tomus Primus (Barrione 1609), tract 3, d. 3. s. 7, n. 74-77, p. 654b-657a.

9. *Commentariorum ac Disputationum in primam Partem Dicit Thomae*. Tomus Primus (Matriti 1619), d. 53, c. 1, n. 1, p. 336.

10. T. 4, ed. Leonina (Romae 1888), p. 233^v y 23.

1.^a a. 1.º "dicentis actum liberum Dei esse aliquid realiter superadditum Deo", quod licet potuerit non esse in Deo, ex suppositione tamen quod sit, non potest unquam ab ipso separari, sicut e contra ex suppositione quod semel non sit, non potest postea Deo inesse.

Haec sententia communiter reicitur et merito, quia si volitio libera Dei est aliquid in Deo ab aeterno realiter superadditum Deo, volitio illa non erit Deus; consequens autem videtur esse contra Bernardum et Patres ² Concilii Remensis ³ in Symbolo fidei ⁴ ita dicentes ⁵, "Credimus, et confitemur ⁶ Patrem, et Filium, et Spiritum Sanctum aeternum esse, nec aliquas omnino res, sive relationes, sive proprietates, sive singularitates vel unitates dicantur [P. 283] vel alia huiusmodi, adesse Deo, quae sint ab aeterno, et non sint Deus". Quae definitio licet non fuerit a Summo Pontifice confirmata, ut notavit ⁷ Vázquez 2.º ⁸ Tomo ⁹ in 1.ª parte disp. 129 cap. 2.º, magnam tamen habet auctoritatem. Ruitus sequitur Deum non habere entitatem simplicem, sed compositam; item Deum realiter perfici per illam perfectionem ¹ realiter superadditam. Quare Deus prout ² distinctus realiter ab illa volitione non esset summe perfectus, sed adhuc realiter perfectibilis, et a fortiori ipsa perfectio libera prout contradistincta ³ a Deo non esset infinite perfecta. Denique omnia argumenta, quae probant contra Gilbertum ⁴, relationes Divinas non distinguere reali

1 [a.] omittit S.

2 [Dei] omittit S.

3 [unquam] immittit S.

4 [Dei] omittit S.

5 [Patres] omittit S.

6 [Concilii Remensis] Concilium Remense S.

7 [dicentes] dicitur S.

8 [confitemur] + -alium Deum, S.

9 [Summo] omittit S.

10 [notavit] notat S.

11 [2.º Tomo] 1.º S.

12 [perfectionem] volitionem S.

13 [prout] ut S.

14 [ipsa ... contradistincta] illa volitio ut distincta S.

15 [Gilbertum] + et Scotum S.

11. T. II (Romae 1903), p. 7-9.

12. Cf. J. D. MASSI, *Sacrorum Conciliorum...* t. 21 (Venetiis 1776), col. 713.

13. *Commentariorum ac Disputationum in Primam Partem S. Thomae, Tomus Secundus* (Antverpiae 1627), d. 120, c. 2, n. 11, p. 66: "Nihilominus dicitur Fugatus, ut Symbolum illud, et canones non haberentur ut regula fidei".

ter¹ ab essentia, eodem modo probant. volitionem liberam Dei² non esse aliquid in Deo realiter superadditum volitioni necessariae.

SECUNDA sententia est, volitionem liberam Dei addere supra necessariam entitatem³ aliquid non intrinsecum, sed extrinsecum Deo, scilicet denominationem extrinsecam provenientem ab ipso obiecto volito⁴: non enim possunt duo extrema, si eodem modo se habeant, diverso modo denominari; atque ideo impossibile est, quod *nulla facta mutatione in Deo, vel in obiecto* intelligatur Deus volens libere⁵ illud obiectum. Cum ergo in Deo ipso⁶ nulla possit esse⁷ mutatio, necesse est, quod⁸ ponatur mutatio aliqua in obiecto⁹, qua posita Deus denominatur libere volens illud obiectum; quae denominatio, qua praecise Deus dicitur¹⁰ libere¹¹ volens, provenit ab ipso actu necessario, et¹² intrinseco Dei; qua vero illa volitio dicitur¹³ terminari ad hoc obiectum creatum in particulari, provenit a terminatione extrinseca, quae est vel¹⁴ Creatura volita¹⁵, vel actio [P. 284] creata, qua Creatura producitur. Itaque ipsum velle est adaequate intrinsecum Deo, terminatio vero illius voluntatis ad hoc obiectum est aliquid extrinsecum¹⁶. Ita P. Vásquez¹⁷ in praesenti¹⁸ disp. 80, P. 4. Arrabal¹⁹ dicta²⁰ disp. 54,

- j realiter] + vel ex natura rei S.
 k [Dei] omite S.
 l unitatem] omite S.
 m provenientem, volito] omite S.
 n volens libere] libere volens S.
 o in Deo ipso] ex parte Dei S.
 p potest esse] esse possit S.
 q quod] ut S.
 r in obiecto] ex parte obiecti
 r Deus dicitur] dicitur [Deus] S.
 s libere] omite S.
 t et] omite S.
 u dicitur] + etiam S.
 v vel] + ipsa S.
 x volita] omite S.
 y extrinseca] + Deo.
 z in praesenti] omite S.
 a P.1] omite S.
 b dicta] omite S.

14. T. r. d. 80, c. 2. n. 6, p. 434.

15. C. 3. n. 7-9, p. 343.

*P. Herice*¹⁶ disp. 16 c. 10, *P. Granado*¹⁷ tract. 3 disp. 5 s. 3^a et alii Recensiones communiter.

Haec sententia impugnari solet^d ex triplici potissimum capite.

Primo quia volitio libera Mundi, ut talis^e, debet esse actus vitalis, et immanens; ergo non solum ut volitio, sed qua est^f volitio talis obiecti debet esse intrinseca Deo; ergo non completur formaliter per aliquid extrinsecum in ratione volitionis talis obiecti. Dicunt formam, a qua Deus denominatur libere volens, totam esse intrinsecam Deo, quia haec est sola perfectio intrinseca Dei, non tamen sine connotatione contingenti alicuius extrinseci, sicut intellectio Divina non est intellectio Creaturae, hoc^g est non terminatur ad Creaturam sine connotatione Creaturae. Ita *Arrúbal*¹⁸ ubi supra [c. 6] n. 19. Sed contra, quia illa connotatio Creaturae, quantumvis^h appelletur nomine connotationis debet esse in reⁱ aliquid partialiter intrans ad constituendam intrinsece volitionem Divinam huius obiecti, in quantum talem^j volitionem huius obiecti^k, alioquin, manente eadem forma, deberet^l semper esse idem effectus formalis, ut infra^m constabit: ergo haec denominatio Deiⁿ videntis hoc obiectum debet saltem partialiter provenire in hac sententia^o ab aliquo extrinseco.

Confirmatur, quia locutio^p de terminatione volitionis ad tale obiectum, quam ipsi videntur distinguere a volitione, cum tamen videatur non posse^q distinguui: nam volitio in commentu dicit ter-

c *P. Herice* . . . 3. 4] omite S.

d impugnari solet] communiter etiam relictur S.

e ut talis] + est S.

f est] omite S.

g haec] id S.

h quantumvis] fecit S.

i esse in re] in re esse S.

j talem] tale S.

k volitionem huius obiecti] omite S.

l deberet] absque illo extrinseco debuisset S.

m infra] alibi notavi et ex dicendis S.

n Dei] omite S.

o saltem necessitate provenire in hac sententia] in hac sententia provenire saltem S.

p locutio] locutio S.

q cum . . . non possit] cum re vera non possint S.

16. *Quatuor Tentatas in I. P. de S. Thomae distincti Disputationibus* (Pamplinae 1623). tract. 2. d. 16. c. 10. n. 60-81, p. 290-303.

17. *Commentarii in universam primam partem D. Thomae*, t. 1 (Hispani 1623) n. 10-21 p. 25-27.

18. P. 345.

minationem in generali ^q ad aliquod obiectum: [P. 285] volitio ut in particulari ^r dicitur terminationem ad tale obiectum in particulari. Ignor ergo de illa terminatione in particulari ^s; et peto ^t quid sit illa ^u terminatio volitionis ad obiectum; certe nihil aliud est, quam ^v hanc volitionem tendere ad hoc, ut ^x obiectum; haec autem tendentia est pondus, seu affectus, et amor ipse: non enim alio modo tendit voluntas in obiectum, nisi amando; ergo ipsa tendentia, seu terminatio ad illud obiectum debet esse vitalis: ergo non potest esse extrinseca, sed debet esse ^y intrinseca et immanens. Expletur hoc ipsum in scientia visionis ^z: nam terminatio scientiae ad hoc obiectum nihil aliud est, quam hoc obiectum representari per illam scientiam: posita enim representatione intellectuali huius obiecti, non est necessaria alia terminatio ex parte obiecti: representatio autem, qua hoc obiectum representatur per hanc scientiam, debet omnino esse vitalis, et intrinseca: est enim quasi expressio illius obiecti in mente illius, qui intelligit; ergo si hoc obiectum in particulari representatur intellectui Divino, prout distinctissime representatur, oportet omnino, eam representationem esse intra ipsum intellectum Dei, ergo terminatio etiam est intrinseca Deo: terminatio enim ad hoc obiectum non est aliud, quam hoc obiectum representari per illam ^a scientiam, nec inter haec potest aliqua differentia inveniri, nisi quod significatur per diversas voces ^b.

Secundo arguitur contra praedictam sententiam ^c; quia si volitio liberae Dei completur per productionem obiecti, ergo re ipsa Deus non amat libere obiecta ab aeterno, sed in tempore, quando res ipsae incipiunt existere ^d. Probatur sequela, quia ^e Deo ve-

q in generali particulari S.

r in particulari particulari S.

s in particulari reite S.

t peto quero S.

u illa omne S.

v quam nisi S.

x ut = ad S.

y debet esse imite S.

z visionis + eius exemplo utuntur iidem auctores, cum re vera sit ibi eadem.

difficultas imp inde retorquetur argumentum S.

a illam hanc S.

b nec . . . nec et ista positive differunt S.

c scilicet . . . sententiam huiusmodi praedicta sententia S.

d existere in tempore S.

e quia omne S.

Ile ^f libere hoc obiectum includit ^g perfectionem necessariam Dei ^h [P. 286] et intrinsecam ipsi ⁱ Deo, et includit ^j etiam ipsam productionem obiecti, per quam terminatur volitio Dei ad hoc obiectum; ergo licet ab aeterno detur in Deo volitio libera, qua includit perfectionem necessariam intrinsecam Dei, non tamen datur ab aeterno terminatio illius volitionis ad hoc obiectum, quia haec terminatio non est intrinseca, sed extrinseca Deo; ab aeterno autem nihil est extrinsecum Deo, quia debet esse creatum, ergo non potest dici in rigore, quod volitio Dei ab aeterno terminetur ^k ad hoc obiectum in particulari.

Dicitur, sufficienter terminari ab aeterno volitionem liberam Dei per futuritatem obiecti; haec autem interitio ab aeterno erat, atque ideo ^l ab aeterno voluit ^m libere hoc obiectum; velle enim libere hoc obiectum est Deum habere ⁿ volitionem infinitam ^o intrinsecam, et illud obiectum futurum esse ^p, quod totum ab aeterno erat ^q.

Sed contra, quia haec sunt remota, nam re ipsa Mundus ab aeterno nihil erat, et tota illa perfectio, et tota illa futuritas est merum verghilum, quae posset tunc ^r aliquis levi de Mundo ratione existentiae, quam modo habet; nec ^s enim ^t AntiChristus nunc ^u habet aliquid esse ^v, sed solum ^w erit; ergo terminatio volitionis Divinae ad AntiChristum cum re ipsa ^x non est, sed erit, quando existet AntiChristus, nisi velis terminationem istam nunc esse merum nomen, atque ita appellari ^y omne terminata volitionem Divinam ad AntiChristum, ratione terminationis ^z fu-

f velle] amare S.

g includit] + praeter S.

h Dei] omne S.

i ipsi] omne S.

j et includit] omne S.

k terminetur] + libere S.

l abue] ideo] idcirco S.

m voluit] Deus S.

n Deum habere] habere Deum S.

o infinitam] + et S.

p esse futurum] futurum esse S.

q ab aeterno] datur ab aeterno S.

r posset tunc] tunc posset S.

s nec] neque S.

t enim] modo S.

u nunc] nunc S.

v esse] + praesens S.

w solum] omne S.

x iam] vera S.

y appellari] vocari S.

z terminationis] + rei S.

turae, sicut dicitur nunc ^a esse ^b futurus AntiChristus ratione existentiae futurae.

Explicatur et confirmatur ^c magis ^d hoc ipsum in decreto, [P. 286 bis] et ^e scientia, quam Deus habet de obiectis conditionatis, quae obiecta numquam ^f sunt futura, sed essent ^g, si poneretur aliqua conditio ^h; atque ideo ⁱ nihil extrinsecum potest inveniri quod possit esse terminatio realis illius conditionis ^j scientiae ^k; dicere enim ^l, quod terminatur per futuritatem conditionatam obiecti, non videtur satisfacere ^m; nam futuritudo illa conditionata non est aliquid simpliciter, et absolute, sed secundum quid, hoc ⁿ est, esset aliquid, si poneretur illa ^o conditio, quae nunquam ponetur ^p; terminatio autem scientiae Dei ad illud obiectum non solum esset, sed est simpliciter, et absolute; ergo assignandum est aliquid reale ^q, per quod simpliciter ^r terminetur ^s ad illud obiectum.

Tertio agitur ^t contra eam sententiam, quia non possumus in omni voluntate libera Dei assignare ex parte obiecti aliquam varietatem realem intrinsecam, ratione cuius dicitur Dei volitio ^u terminari potius ad hoc ^v obiectum, quam ad ^w aliud; nam voluit Deus, v. g. velle producere Mundum ex hoc, vel illo fine accidentali diverso; et quidem si Mundus fuisset volitus ex alio fine, nulla esset varietas realis intrinseca ex parte Mundi, ratione cuius diceretur tunc volitus ex tali fine, sed eodem prorsus modo se ha-

a dicitur nunc] nunc dicitur S.

b esse] omite S.

c Explicatur et confirmatur] Confirmatur et expliciter S.

d magis] omite S.

e decreto et] omite S.

f nunquam] \pm te ipsa S.

g essent] forent S.

h conditio] \pm quae nunquam ponetur S.

i ideo] idem] idem S.

j volitio] omite S.

k scientiae] cognitionis S.

l enim] autem S.

m satisfacere] facile S.

n hoc] id S.

o illa] omite S.

p quae nunquam ponetur] omite S.

q reale] \pm simpliciter et absolute S.

r simpliciter] omite S.

s terminetur] \pm scientia

t dicitur] impugnat S.

u Dei volitio] volitio Dei S.

v hoc] illud S.

w ad] omite S.

beret, sicut nunc et tamen volitio libera Dei diceretur * terminari ad Mundum propter talem finem; quam denominationem nunc non habet; ergo haec diversa denominatio non provenit ex aliqua varietate reali intrinseca, quae sit * ex parte obiecti *.

Respondent aliqui, Divinam voluntatem * non terminari [P. 287] ad obiectum immediate per ipsam entitatem Mundi v. g., sed per actionem creatam, qua producitur Mundus, licet autem Mundus sit idem ^b, quando ^c producitur ex hoc, vel illo fine, actio tamen qua producitur, non est ^d eadem, sed diversa individualiter, quia per suam entitatem intrinsecam ^e ordinatur ad talem, vel talem finem diversum. Quare semper invenitur ^f aliqua varietas intrinseca ^g ex parte obiecti, quae sit fundamentum illius diversae denominationis, quam in Deo invenimus. Ita P. ^h *Arriabal* ⁱ, disp. 58 c. 4 et seqti ^j.

Contra hanc tamen solutionem arguitur *primo* ^k, quia in primis videtur valde durum ponere in singulis actionibus, quibus Deus operatur ad extra ^l, varietatem intrinsecam, et entitativam iuxta varios fines accidentales, quos Deus intendit; nam ex hoc fieri videtur ^m actionem, qua Deus de facto creavit hominem, fuisse supernaturalem in sua substantia quia Deus de facto creavit hominem ad finem beatitudinis supernaturalis, ac per consequens ⁿ illa productio habuit ^o entitative ordinem ad beatitudinem supernaturalem; atque adeo ^p ipsa productio in se fuit supernaturalis: non enim debebatur talis ^q actio naturae ^r, nec poterat poni.

* diceretur] + tunc S.

y sit] teneat se S.

z obiecti] + ergo illam S.

a Divinam voluntatem] volitionem divinam S.

b sit idem] idem sit S.

c quando] cum S.

d est] esset S.

e intrinsecam] omite S.

f invenitur] reperitur S.

g intrinseca] omite S.

h P] omite S.

i disp... sciti] omite S.

j Contra... primus Sed haec solutio immutatur r^o S.

k operatur ad extra] ad extra operatur S.

l fieri videtur] fit S.

m ac per consequens] et consequenter S.

n habuit] debuit habere S.

o atque adeo] et consequenter S.

p talis] omite S.

q naturae] + talis actio S.

nisi in ordine ad finem supernaturalem. Rursus auxilium gratiae naturalis praevientis, seu inspiratio, qua Deus praevient peccatorem, ut eliciat efficaciter contritionem ^q, procedit a Deo ex fine contritionis non efficaciter volitae. Tunc ^r sic argumentor; ergo actio, qua producit illa inspiratio, habet ordinem intrinsecum ad contritionem efficaciter ^s volitam, quem ordinem entitativum non ha- [P. 288] bet actio, qua producit alia inspiratio ex fine contritionis non efficaciter volitae, tunc ^t sic argumentor; ergo illa prima inspiratio in sua entitate talis est, cum qua non possit coniungi dissensus, et carentia contritionis; quod maxime urgeri potest ad hominem in sententia eiusdem Auctoris ^u, qui supra disp. 19 c. 1.º docet, actum cognoscendi, et amandi essentialiter esse actionem ipsam ^v, qui oritur ^x a suo principio. Cum ergo illa actio in casu posito habeat intrinsecam connexionem ^y cum contritione, fatendum est, inspirationem ipsam, et auxilium gratiae praevientis, quod illam est in sua entitate intrinseca, esse tale, ut non possit coniungi cum dissensu; quod videtur esse contra Concilium ^z Tridentinum, et Senonense, quae docent ^a, posse nos dissentire, et resistere Divinae inspirationi; quod nihil aliud est, quam posse coniungere dissensum cum entitate illius inspirationis et auxilii praevientis.

Secundo arguitur contra eandem solutionem ^b, qua quando ^c Deus vult aliquid negativum, v. g.^a si velit ^d non producere Mundum, potest hoc ipsum velle propter diversos fines accidentales; tunc autem ^e non potest reduci haec diversa denominatio, qua Deus vellet ^f ex tali fine non producere Mundum, in aliquam ^g actionem diversam; nulla enim actio poneretur ^h a parte rei, sed rationes omnium actionum, quibus Deus posset propter diversos

q eliciat efficaciter contritionem] efficaciter convertatur S.

r efficaciter] — a Deo S.

s tunc] omite S.

t in sententia eiusdem Auctoris] omite S.

u ipsam] omite S.

v oritur] producit S.

x intrinsecam connexionem] connexionem intrinsecam S.

y Concilium] omite S.

z quae docent] ubi docentur S.

a arguitur contra eandem solutionem] eadem solutio impugnetur S.

b quando] cum S.

c si velit] omite S.

d autem] vero S.

e vellet] dicitur velens S.

f in aliquam] per aliam S.

g poneretur] ponitur S.

finis producere Mundum. Quae ergo varietas intrinseca datur tunc " ex parte obiecti, ratione cuius dicatur Deus velle negationem Mundi magis ex hoc fine, quam ex alio ".

TERCIA opinio: est, volitionem liberam Dei " supra enti- [P. 287] latem necessariam solum addere " quendam respectum rationis ad obiectum volitum; non potest enim " addere aliquid rea-

h. [omn.] noue S.

l. Respondet Arrubal d. 58 a. 24 carentiam mundi non indigere aliqua actione distincta ut pendeat a tali causa finali, quia sicut reipsa dependet in genere causae efficientis ab illo impedimento, quod si non esset produceretur res positiva, ita in genere causae finalis est ex illo fine, qui si non existeret in mente agentis, agens produceret [Fol. 54v] rem oppositam, quae dependentia fundat efficienter illam denominationem Dei volentis negationem Mundi ex tali fine. Sed contra quia supponimus in mente Dei esse multos fines propter quos omnes vel aliquos ex illis potuit libere velle creare mundum; ergo carentia mundi indifferens est ut sit propter hunc vel illum; ergo quando de facto est propter hunc finem magis quam propter illum; ex quo patet immerito affecti exemptionem de causa efficiente: negatio enim dupliciter dicitur esse ab aliqua causa efficiente: 1.º quando illa causa poterat agere et non agit, tunc negatio effectus dicitur esse a) illa causa; sic dicitur esse a voluntate omissio actus, si dari potest pura omisso; impossibile enim est, quod detur ea carentia et non sit a causa potente producere effectum contrarium. 2.º dicitur esse negatio ab aliqua causa positive inpediente effectum, ut fenestra clausa dicitur causa tenebrarum. Sed neque hoc est effectus indifferens, ut pendeat vel non ab ea causa, habet enim necessarium connexionem fenestra clausa cum tenebris; si vero fenestra esset causa indifferens, quae posset inpedire vel non inpedire lucem, tamen si essent clausae fenestrae et essent tenebrae, oportet omnino aliquid aliud intelligere ratione cuius tribuerentur tenebrae magis huc fenestrae, quam illi, quia cum haec fenestra posset non communicare tenebras, et tenebrae possent existere quin communicarentur ab hac fenestra, omnino requiritur quod sit aliquid aliud quando censentur, per quod dicantur censari ab hac fenestra. Ita in casu nostro. Cum in mente Dei sunt plures fines et Deus possit propter singulos vel omnes simul velle creare mundum, requiritur omnino, quando fine determinato vult non esse mundum, intelligere vel in Deo vel in obiecto aliquid ratione cuius habeat hanc denominationem et non aliam.

Dices non requiri aliquid absolutum, sed aliquid conditionatum, scilicet mundum non existurum si Deus non cognosceret talem finem: nam ex hoc arguitur Deum nunc ex illo fine moveri ad volendum mundum. Sed contra quia si hoc insum dici potuisset ad effectus etiam positivos absque eo quod ponatur varietas positiva intrinseca in ipsa entitate actionis [Fol. 55] sufficeret enim contraria conditionalis, scilicet Deum non producturum hunc effectum, si non cognosceret talem finem, ut nossemus dicere Deum nunc velle illum effectum ex eo fine, sicut sufficit ut dicamus Deum eum velle ex tale fine. Deinde illa conditionalis arguit nunc de facto cognitionem huius finis movere Deum absolute ad volendum illum effectum, movere, inquam, non solum in actu primo, nam hoc modo plures alii fines movent, sed movere in actu secundo, hoc est non solum suadere, sed persuadere ad volendum mundum, v. g. et de hac motione absoluta in actu secundo inquirimus, quid sit, nunc enim datur (?) non solum conditionate sed absolute haec motio, neque consistit solum in negatione mundi et cognitione illius finis, quia totum hoc poterat esse absque eo quod negatio illa esset propter hunc finem; ergo datur aliquid illud ex parte Dei vel ex parte obiecti ratione cuius dicitur Deus moveri ad volendum propter talem finem S.

j. [omn.] sententia S.

k. [Dei] + solum addere S.

l. [et] solum addere] omnia S.

m. [non potest enim] enim potest S.

le intrinsecum¹¹, ut probatum est contra primam sententiam, neque aliquid reale¹² extrinsecum, ut probatur contra secundam; ergo solum restat, quod addat respectum rationis. Hanc tenent¹³ multi thomistae, Capreolus, Ferrar¹⁴ et alii apud Salas¹⁵ ubi¹⁶ supra n.º 94. Multi tamen adducuntur¹⁷ pro ea sententia¹⁸ immerito, quia licet dicant, actum liberum Dei addere illum respectum rationis, loquuntur tamen vel fundamentaliter, vel in ordine ad nostrum modum concipiendi, quia nos non possumus aliter illud explicare, nisi per respectum rationis: fatentur tamen praecedere aliquid, quod sit ratio fundandi illum respectum rationis¹⁹. Ita loquitur P.²⁰ *Vásquez* s.²¹ 4° qe. 14 a. 15 in fine, qui quoties nominat respectum rationis, loquitur re ipsa de denominatione extrinseca²², quae fundat respectum rationis, ut bene observat P.²³ *Arribas*²⁴ dicta²⁵ disputatione 54 n.º 9. In quo etiam sensu intelligendus est P.²⁶ *Molina*²⁷, qui pro eadem sententia adducitur, quam videtur docere in praesenti art. 1.º disp. 2.^a Ipse tamen se explicuerat s.²⁸ 4° qe. 14 a. 15²⁹ in fine³⁰, ubi aperte fatetur, praecedere aliquid in ipso volitante, et scientia Dei, ratione cuius fundat³¹ illum respectum rationis, quid tamen illud sit, se non posse explicare, nec fortasse³² in hac vita posse ab aliquo penetrari.

Cuiuscumque sit haec sententia impugnatur facile³³, quia vel nihil addit supra secundam, vel se ipsa negat, Deum velle libere

¹¹ reale intrinsecum] intrinsecum reale S.

¹² reale] omite S.

¹³ Hanc tenent] Ita S.

¹⁴ Ferrar] + Zurc. S.

¹⁵ ubi] omite S.

¹⁷ Multi tamen adducuntur] Citantur alii S.

¹⁸ sententia] + sed S.

¹⁹ rationis, omite S.

²⁰ P.] omite S.

²¹ extrinseca] + reali S.

²² P.] omite S.

²³ dicta] omite S.

²⁴ in fine] omite S.

²⁵ fundat] fundaret S.

²⁶ fortasse] forte S.

³³ Cuiuscumque... facile] Haec sententia cuiuscumque sit facile impugnatur S.

20 P. 666. Después de citar a Capreolo y al Ferraricus añade: "videtur etiam opinio Báñez, Pérez et aliorum".

21 N. 60, p. 245.

22 P. 314.

23 *Consuetudinaria in Provincia D. Thomae Perter in duos Thomae dicta*, t. 1 (Venetiis 1902), p. 276.

24 P. 255.

Creaturas. Pro^d quo^e adverte, nos [P. 290] nullo modo inquirere, quomodo nos^f concipiamus, vel loquamur de volitione libera Dei: ad hoc enim fortasse^g deserviret ille respectus rationis, si dicant, nos non posse loqui de^h actu libero Dei, nisi per respectum rationis ad obiectum: nostra tamen quaestio est longe diversa, ac de re ipsa, nempe, per quidⁱ re ipsa constituatur^j in se volitio illa^k libera Dei^l in ratione talis antecedenter ad nostrum modum concipiendi. Ex quo sumitur prima impugnatio^m, quia Deus re ipsa vult libere Creaturas independentem a nostris conceptibus. Et (ni fiat quaestio de vocibusⁿ) saltem fundamentaliter Deus vult libere ante nostros conceptus, ergo ante omnem respectum rationis completur libera volitio^o Dei, nisi velis, Deum solum esse liberum per nostros respectus, vel ratione nostra^p, et non re ipsa a parte rei.

Dices, Antecedenter ad nostros conceptus Deum ipsum^q concipere illum respectum rationis in sua volitione.

Sed contra, etiam si Deus posset illum respectum rationis concipere, adhuc antequam illum concipiat, iam Deus vult libere Creaturas: non enim vult libere, quia videt se velle libere^r, sed potius e contra, ideo videt se libere velle Mundum, quia re ipsa libere vult; ergo ante omnem respectum rationis etiam ab ipso intellectu Divino formatum, datur volitio libera in Deo^s: nam respectus rationis non datur, antequam ab aliquo intellectu cognoscatur^t.

[P. 291] *Secundo impugnatur*, quia ipse respectus rationis fundatur in aliquo reali diversimode se habente, alioquin semper fundarentur iidem respectus rationis in Deo, et eodem modo; ergo

d Pro] et S.

e quod] omite S.

f nos] omite S.

g fortasse] forte S.

h de] + illu S.

i quod] + scilicet S.

j re ipsa constituatur] constituatur re ipsa S.

k volitio illa] illa volitio S.

l Dei] omite S.

m similiter prima impugnatio] prima impugnatio sumitur S.

n vocibus] voce S.

o libera volitio] volitio libera S.

p per nostras... nostra] ratione nostra vel per nostra respectus S.

q ipsum] omite S.

r velle libere] libere velle S.

s in Deo] omite S.

t ab aliquo intellectu cognoscatur] cognoscatur ab aliquo intellectu S.

ante istum respectum rationis intelligitur iam ¹ voluntas Dei fundans ² respectum, quem potuisset non fundare. De hoc ergo fundamento inquirimus ³, quid sit, et an sit varietas aliqua ⁴ tenens se ex parte Dei, vel ex parte ⁵ obiecti. Dicunt, respectum istum ⁶ fundari in voluntate ⁷ necessaria Dei non tunc sumpta, sed ut coniuncta cum ipso respectu Dei ⁸, nec ⁹ hoc videri debere ¹⁰ inritum, quia creatio etiam passiva iuxta multorum sententiam est prior, tertio et posterior etiam ipso termino, a quo nimirum ¹¹ pendet, ut accidens a suo subiecto.

Sed contra, quia quicquid sit de exemplo creationis, quod falsum existimo ¹², in nostro casu est longe maior difficultas: non enim comparamus aliqua duo inter se, sed idem respectum sui ipsius. Et quidem ¹³ licet admittant aliqui, posse dari nativam prioritatem inter ¹⁴ duo, ut inter ¹⁵ creationem et terminum, nemo tamen dixit, creationem ¹⁶ posse esse priorem, et posteriorem immediate respectu sui ipsius, quod tamen in praesenti ¹⁷ admittunt, dum dicunt ipsum respectum rationis praecedere ¹⁸ se ipsum, et fundare se ipsum: dicunt enim fundari hunc respectum ¹⁹ rationis ²⁰ in volitione Dei ²¹ necessaria prout ²² coniuncta cum ipso rationis ²³ respectu; atque ista ²⁴ volitionem Divinam ²⁵, ut coniectam

r iam] omite S.

u fundans, + illud S.

v inquirimus] quaerimus S.

x varietas aliqua] aliqua varietas S.

y ex parte] omite S.

z istum] hunc S.

a voluntate] volitione + re ipsa S.

b Dei] omite S.

c nec] tunc S.

d debere] omite S.

e inritum] scilicet S.

f existimo] puto S.

g quidem] omite S.

h inter] + aliqua S.

i inter] omite S.

j creationem] + ipsam S.

k in praesenti] + ipse S.

l praecedere] + ad S.

m fundari hunc respectum] hunc respectum fundari S.

n rationis] omite S.

o sic] omite S.

p prout] id S.

q inernet] ipse S.

r atque ipse] idem S.

s Divinam] omite S.

cum ipso ^a respectu ^a praecedere ad fundandum eundem ^b respectum, quod est omnino intelligibile, et probatur late a priori, quia illud dicitur fundare aliquem respectum rationis, quod cognitum movet intellectum ad concipiendum respectum inter aliqua duo, ergo volitio Divina ^c prout coniuncta cum respectu non potest fundare ipsum respectum, quia hoc esset dicere, quod moveor ad concipiendum illum respectum ^d, quod esset ridiculum, ergo impossibile est omnino ^e respectum fundari ullo modo in eodem ^f respectu.

Denique, contra hanc sententiam fieri potest argumentum supra ^g factum contra secundam ^h ex vitalitate actus liberi; repugnat enim multo magis ⁱ, actum vitalem ^j constitui per respectum rationis; cum autem volitio libera ^k sit tendentia vitalis ad tale obiectum, non potest illa tendentia constitui ^l per aliquid rationis ^l.

Sectio 2.^a ^m — Refertur et impugnatur ⁿ alia sententia communis.

Quarta opinio ^o satis communis est, volitionem liberam Dei includere solam entitatem volitionis Divinae, quae propter suam actualitatem, et infinitatem habet in se per modum actus secundi esse tendentiam in omnia obiecta volibilia, sed tamen non semper denominat Deum volentem omnia, nec ^p dat totum suum effectum formalem; quamvis ^q enim volitio illa non sit indifferens et libera quoad essendum, est tamen indifferens ad denominandum, seu dandum suum effectum formalem, et in potestate Dei est,

^a ipso] se ipso S.

^t respectu] omite S.

^u eundem] omite S.

^v Divina] necessaria S.

^x respectum] + ex eo quod praecedens volitionem divinam habere cum illum respectum S.

^y unum] + ipsum S.

^z eodem] ipso S.

^u supra] omite S.

^b secundam] + desumptam S.

^c multo magis] omite S.

^d vitalem] + in ratione vitalis S.

^e libera] + ut libera S.

^f constitui] + in ratione talis S.

^g rationis] + sed per aliquid reale S.

^h 2.^a] 3.^a S.

ⁱ impugnatur] refellitur S.

^j opinio] sententia S.

^k nec] neque S.

^l quamvis] licet S.

quod illa [P. 293] volitio absque " ulla prorsus " additione del suum effectum formalem in ordine ad tale obiectum, vel in ordine " ad oppositum. Ita videtur sentire P. Suárez disp. 30 metaph. sect. 9²⁵. Cuius sententiam amplectuntur " Albertinus " in suis corollariis, tomo 1.º principio philosophico²⁶, corollar. 2.º puncto 7.º; *Ambrosius Machanius* " in praesenti disp. 41 sect. 3. et alii multi²⁷, qui tamen non omnino conveniunt in huius sententiae explicativa: quidam enim videntur exigere aliquam variationem ex parte obiecti, quae debet " commutari, ad hoc, ut volitio intrinseca Dei del ultimo effectum formalem intrinsecum, quem potuisset non dare, si non cognoscatur illud²⁸. Ita valetur tandem insinuare P. Suárez ubi s.^o r. 40²⁹ et sequentibus " sed non satis consequenter ad id³⁰, quod " alibi docet³¹, posse dari actuali liberam Dei absque mutatione ex parte obiecti, videatur p.^o parte lib. p.^o de essentia Praesestinationis, cap. 15³²; et quidem contra hanc explicativam procedunt argumenta iacta sect.^o " praecedenti contra " zant. sententiam, et additur alia maior difficultas, quod 1.º ex variatione aliquo extrinseca varietur effectus formalis intrinsecus, de quo statim dicemus³³.

Alii ergo non recurrunt ad varietatem, quae sit " ex parte obiec-

- m. *scilicet*] sine S.
 n. *prorsus*] omnino S.
 ñ. in ordine] omite S.
 o. amplectuntur] + multi S.
 p. in suis corollariis.] omite S.
 q. philosophico] + 6 S.
 r. multi] omite S.
 s. debet] debent S.
 t. illud] + obiectum S.
 u. et sequentibus.] omite S.
 v. ad id] ad sua principia S.
 x. quod] qu S.
 y. docet] + auctore S.
 z. 15] + d. lib. 3. de auxiliis c. 26 S.
 a. contra hanc explicativam procedunt argumenta iacta s.^o 1. hanc explicativam est impoſſibile vertiare... S.
 b. contra] in S.
 c. et additum... dicemus] omite S.
 d. quae sit] omite S.

25. T. 2 n. 35-44. p. 91-93.

26. *Corollaria seu quaestiones theologiae, praecipue in primam et tertiam partem* S. Thomae (Lugduni 1610), quaest. secund. theol. in secund. corp. ex sext. princ. Philos. n. 19-25, p. 3378.

27. *Commentarii una cum disputationibus in primam partem* S. Thomae Tomus primus (Matriti 1621), d. 41 s. 3, fol. 355a.-356b.

28. P. 93.

ti, sed ad infinitatem volitionis Divinae praecisse, quae propter sui eminentiam indifferens est ad dandum hunc, vel illum effectum formalem, ita ut eadem volitio nunc det^e istam denominationem, quia vult, potuisset tamen non dari ista, sed aliam, scilicet velle, quia licet non habeat indifferentiam ad esse habet tamen indifferentiam ad denominare. Hic modus^f intelligibilis minus videtur^g coeteris^h omnibusⁱ, quia eius Auctores nominibus abutuntur^j, ut per duo nomina vi- [I^k. 294] deantur significare aliquid diversum, cum tamen significant omnino idem, dum distinguunt^l esse, et denominare: inquirō^m enim, quando dicisⁿ, hanc volitionem non potuisse non esse, potuisse tamen non denominare, quid intelligis per illud verbum *denominare*? nam vel^o intelligis, potuisse non appellari a nobis hoc nomine, quo nunc appellatur, vel potuisse non habere id, quod hoc nomine significatur: neque enim datur medium inter haec^p duo^q; si dicas^r primum, quaestio erit de nomine, et tota Dei libertas reducetur ad hoc, quod possit eius volitio diversa nomina sortiri^s, sicut potest idem homo appellari Petrus, vel Paulus^t: si vero^u dicas secundum ergo iam concedis, potuisse volitionem liberam^v non habere aliquid, quod nunc habet, et^w significatur per tale nomen. Hoc autem, quod significatur, non est ipsum^x nomen, ergo est aliquid. Dicis esse denominationem, inquirō^y, denominatio est nihil, vel aliquid? Si aliquid, ergo est ens, ergo deficiente denominatione deficeret aliquid ens

e nunc det] det nunc S.

f modus] + dicendi S.

g intelligibilis minus videtur] videtur minus intelligibilis S.

h coeteris] aliis S.

i omnibus] omne S.

j nominibus abutuntur, nominibus S.

k dum distinguunt] distinguuntur S.

l inquirō] quero S.

m (eis) dicitur S.

n nunc vel] ve' enim S.

o haec] ista S.

p (ut] omne S.

q dicas] omne S.

r diversa nomina sortiri] sortiri diversa nomina S.

s Paulus] + prout volenti, ita Dei volitio potuit appellari volitio mundi, vel nescientia mundi S.

t vero] omne S.

u lib-um] divinum S.

v quod nunc habet, et] omne S.

w ipsum] omne S.

x inquirō] sed quero S.

et aliquod esse, quantumcunque velis illud occultare per nomen denominationis.

Eodem modo impugnatur illa alia ¹ distinctio, qua dicunt, non potuisse volitionem Divinam deficere quoad esse, potuisse tamen non dare hunc effectum formalem intrinsecum ², sed alium. Contra hoc ³ enim procedit eadem interrogatio, quid intelligas per effectum formalem? nam vel effectus formalis addit aliquid supra volitionem necessariam ⁴, vel nihil addit ⁵, si nihil addit, frustra multiplicas nomina, si addit aliquid, ergo addit esse, ergo deficiente hoc effectu formali, necessario ⁶ deficeret aliquod esse intrinsecum ⁷. Patet [P. 295] ergo ⁸ posse manere aliquam formam quoad totum suum esse, quin maneat sensus effectus formalis, sicut potest manere albedo, quin maneat album ex defectu ⁹ subiecti, vel unionis, non tamen ¹⁰ potest intelligi, quid tunc non deficiat aliquod esse, non quidem esse formae, sed esse effectus formalis. Sic ¹¹ etiam in praesenti si manente eadem volitione Divina non daretur talis effectus formalis oportet omnino, ut abesset etiam aliquod esse, non quidem ¹² volitionis, sed esse illius effectus formalis, qui tunc deesset. Repugnat etiam ¹³ in ipsis terminis ¹⁴ dicere quod desit ¹⁵ aliquid, et non desit ¹⁶ ipsum esse illius: quid enim est deesse, nisi defectus ipsius esse, ut vox ipsa sonat clarissime?

Denique eodem modo impugnatur distinctio, qua ad hoc ipsum alii utuntur, dum dicunt, si Deus voluisset creare Mundum, tunc futurum hanc eandem volitionem quae nunc est quoad entitatem, non quoad ¹⁷ terminationem intrinsecam ¹⁸, seu applicatio-

- y alia] omite S.
 z intrinsecum] omite S.
 a huc] omite S.
 b necessariam] omite S.
 c addit] omite S.
 d necessario] omite S.
 e intrinsecum] omite S.
 f [erg.] omite S.
 g defectu] + scilicet S.
 h non tamen] tamen non S.
 i Sic] Ita S.
 j quidem] I esse S.
 k etiam] enim S.
 l [ipsis terminis] terminis ipsis S.
 m dicere quod desit] qui dicit deesse S.
 n desit] deesse S.
 o quoad] tamen S.
 p intrinsecam] omite S.

nem ad tale ^o obiectum. Haec omnia sunt mera nomina; nam vel nomine denominationis ^p intrinsecae seu applicationis intelligis aliquid, vel nihil; si aliquid, redit argumentum superius, quod deficiente terminatione intrinseca seu applicatione ^q, deficit entitas, seu aliquid esse ^r, ut s.^a probatum est ^s.

Alii Recentiores ^t invenerunt aliam distinctionem, dicunt enim hanc volitionem Divinam esse quidem liberam, et contingentem formaliter in denominando, esse tamen liberam, et contingentem virtualiter in essendo, hoc est, propter sui eminentiam ita se habere, ac si realiter posset esse, et non esse. Quare si Deus nolisset producere [P. 206] Mundum ^u, tunc haec volitio creandi Mundum non denominaret, esset tamen realiter, sed virtualiter non esset in Deo, hoc est ^v, ita se haberet, ac si non esset in Deo; nam sicut distinctio virtualis, quae datur inter essentiam et personalitatem Divinam; sufficit, ut in ordine ad praedicata contradictoria suscipienda ita se habeat ^x, ac si realiter distingueretur ^y, sic etiam contingentia, et libertas virtualis, quam habet in essendo Divina volitio, sufficiet, ut licet realiter maneat in Deo, sed ^z tamen in ordine ad denominandum ita se habeat, ac si realiter non maneret, et hoc est virtualiter non manere ^a.

Haec distinctio laborat eodem ^b vicio, quo praecedentes: distinguit enim per duo vocabula inter ^c ea, quae sunt omnino idera, scilicet inter esse, et denominare: dicunt enim volitionem hanc esse liberam formaliter in denominando, et non esse liberam formaliter, sed solum virtualiter in essendo, quasi non sit idem esse, et denominare. In quo sane non videntur sincere ^d procedere: debuissent enim explicare, quid intelligant per *denominare*, quan-

o tale] omite S.

p denominationis] terminationis S.

q intrinseca seu applicatione] omite S.

r seu aliquid esse] et esse S.

s ut s.^a probatum est] omite S.

t Recentiores] + difficultatem sentientes S.

u Mundum] omite S.

v hoc est] + licet esset S.

x habeant] habeant S.

y distingueretur] distinguerentur S.

z sed] omite S.

a et hoc, . non manere] omite + quae ratione omnia videntur illa facile expediri b.

b eadem] eo S.

c inter] omite S.

d non videntur sincere] satis sincere non videntur S.

de ^c illud contradistinguunt ab esse, siquidem supponitur esse aliquid diversum; nos autem iam probavimus ^f, vel per denominationem intelligi meram appellationem, et nomen, de quo non curamus in praesenti ^g, vel si intelligitur id, quod ex parte obiecti significatur, illud debere ^h esse aliquid, et per consequens ⁱ, non posse esse liberam formaliter in denominando, quia sit libera formaliter in essendo; quia denominare, ut denominare, est esse, supposito, quod non sit merum nihil. [P. 257] Praeterea ex eodem vitio nascitur aliaequivocatio in illa virtualitate, qua dicunt ^j esse virtualiter liberam, et contingentem in essendo, sicut essentia et paternitas virtualiter distinguuntur. Hoc, inquam, non potest intelligi ^k, quia esse aliquid virtualiter tale, est esse aequivalenter tale, hoc est, aequivalere alteri in ordine ad aliquid; atque ideo ^l ita se habere in ordine ad aliquos effectus, ac si re vera esset tale, ideo dicimus, essentiam Divinam ^m, et personalitatem virtualiter, seu aequivalenter distingui, quia ita separantur in praedicatis, ac si realiter distinguerentur. Deum ergo dicis, hanc volitionem virtualiter, seu aequivalenter esse contingentem in essendo, idem est ac si diceres, in ordine ad aliquem effectum ita se habere istam volitionem, ac si re vera non esset. Peto ⁿ ergo quis sit ille effectus, in ordine ad quem ita se habet haec volitio, ac si realiter non esset? Dices, in ordine ad non dandum effectum formalem, quem ponisset dare Deo, ita se habere, ac si non esset. Sed contra, quia effectus formalis nullo modo distinguitur a forma unita subiecto; quare ubi forma, subiectum, et unio sunt eadem ^o, idem est effectus formalis, nec ^p differunt, nisi ut definitio et delinitum; ergo dicere, hanc ^q volitionem esse indifferentem, et contingentem virtualiter ^r in ordine ad talem effectum formalem non dandum, est

c quarto] cum S.

f iam probavimus] probavimus iam S.

g in praesenti] omittit S.

h debet] deberet S.

i per consequens] consequenter S.

j dicunt] + volitionem hanc S.

k non potest intelligi] non satis intelligitur S.

l ideo] adeo S.

m Divinam] De S.

n Peto] Quaero S.

o eadem] idem S.

p nec] neque S.

q hanc] istam S.

r indifferentem, et contingentem virtualiter] virtualiter contingentem S.

dicere, esse contingentem virtualiter in ordine ad non constituendum concretum ex hac forma et hoc subiecto: hoc autem est omnino falsum, quia haec volitio libera Dei ^r non est indifferens ad non constituendum compositum resultans ^s ex ipsa, et subiecto: nam vel non resultat tale [P. 298] compositum, cum non habeat subiectum distinctum, vel eo modo, quo habet subiectum, non potest illud non habere, cum tam essentia Divina, quam ipsa volitio ^t per se necessario existant, et per consequens ^u non potest non resultare hic binarius ^v, seu hoc concretum ex essentia Divina, et hac ^x volitione; ergo non est contingens virtualiter, seu aequivalenter in ordine ad hoc, quod non resultat effectus formalis realis, seu compositum ^y reale ex ipsa, et essentia Divina; ergo debet assignari aliquid aliud, in ordine ad quod haec volitio ita se habeat, ac si realiter non esset: quod quidem ^z non potest esse ipsa effectus formalis: nam debet de isto ^a idem dici, scilicet esse solum virtualiter, seu aequivalenter contingentem: formaliter enim quoad suum esse est necessarius, et solum est virtualiter contingens, quia in ordine ad aliquid ita se habet, ac si non esset realiter: netimus ergo semper ^b, quid sit hoc, in ordine ad quod effectus formalis ita se habet, ac si non esset ^c.

r Dei] omite S.

s resultans] omite S.

t ipsa volitio] volitio ipsa S.

u per consequens] consequenter S.

v hic binarius] hoc binarium S.

x hac] esta S.

y compositum] concretum S.

z quidem] omite S.

a debet de isto] de isto debet S.

b netimus ergo semper] semper autem petimus S.

c Dices esse virtualiter contingentem in ordine ad denominandum, quia ita realiter non esset [P. 298] Sed contra, cum nisi per denominationem intelligas etiam appellationem qua Deus appellatur a rebus libere volens (quod non est ad propositionem); denominari Deum libere volentem non est nisi Deum esse libere volentem, ut supra notatum est: ergo sicut volitio illa est virtualiter contingens, quia potest non denominare Deum volentem mundum, perinde ac si non existeret illa volitio, ita est virtualiter contingens, quia potest non facere realiter Deum volentem mundum et denominari volentem mundum; ergo volitio illa aequae est contingens ad utrumque, scilicet ut non denominetur realiter Deus libere volens mundum, et ut non sit realiter libere volens mundum, esse autem realiter libere volentem mundum nihil est aliud quam esse in Deo hanc volitionem; ergo si Deus est indifferens non solum virtualiter, sed realiter, ad hoc ut sit volens mundum, eadem modo est indifferens non solum virtualiter, sed realiter ad habendum et non habendum hanc volitionem; coniungat enim dare diversam genus ad effectum formalem indifferentiam, quam ad denominationem; vel diversam ad effectum formalem, quam ad habendum formam: nam haec duo idem omnino sunt et et ratione. Sicut tribus nominibus significatur habere formam, habere effectum

Ultimo loco ex dictis impugnat, facile potest solutio ²⁹, qua in confirmationem eiusdem sententiae ³⁰ Suarez³¹ uritur Albertinus ubi supra ³², dicens, formam a qua Deus dicitur habere volens Creaturam ³³, esse solam entitatem ³⁴ volitionis necessaria, quae

formale, et denominat ab ea forma, vel ex eo ad omnia debet dare solam indifferentiam virtualem, vel ad omnia debet procedere indifferentiam et contingentiam realem.

Nec obstat quod in aliquorum sententia relatio praedicamentalis possit esse in fundamento et non denominare ex defectu termini, hoc, inquam, non obstat, quia 1.º sententia illa est falsa et alibi a nobis impugnanda. Deinde, licet esset vera, non inquit ad propositum, quia ibi iam ponitur de novo terminus vel aliquid aliud ex cuius defectu relatio non communicabat suum effectum formalem subiecto in quo erat. At vero in praesenti Doctores cum quibus disputamus non exigunt aliquam mutationem ex parte obiecti, nec aliquod extrinsecum ex cuius defectu volitio libera Dei non denominet Deum, sed dicant volitionem illam non denominare praecise quia ex se est indifferens ad denominandum, vel non denominandum [Fol. 59] nulla processu mutatione facta extrinseca vel intrinseca, hoc autem est omnino imperceptibile, quia ut saepe diximus, denominare est communicare se subiecto, communicare autem se, est esse in subiecto; ergo si non est indifferens ut sit in subiecto, non est indifferens ut denominet. In relatione sane praedicamentali auctores illius sententiae utcumque respondent, hoc quod est denominare non esse praecise relationem esse in subiecto, sed esse in subiecto connotando terminum in obliquo, ex cuius obliquo defectu non denominat, licet sit in subiecto; in nostro tamen casu haec solutio locum non habet, quia volitionem illam Deum denominare nihil est aliud nec in recto nec in obliquo nisi esse in subiecto, vel si est aliud aliud, asseritur.

Dicunt ad hoc ut denominet non solum requiri quod sit realiter in Deo, sed etiam quod sit virtualiter, hoc est non ita se habeat ac si non esset ibi. Sed ecce circulus, quaero enim quid sit non ita se habere ac si non esset? Rursus peto quid est denominare? Dices non ita se habere ac si non esset; ergo nunquam explicas quid addat denominationi super esse nisi multiplicando nomina suae idem significant. Rursus quaero quid deesset Deo si non vellet hoc obiectum? Dices nihil deesset entitative, sed deesset haec volitio denominative. Peto quid sit illud deesse denominative. Dices deesse virtualiter, non formaliter et realiter, quaero quid sit deesse virtualiter? Dices ita non denominare ac si non esset. Ecce circulus, nunquam enim explicas illud denominative nisi per ipsam denominationem, quam tamen dicimus non differre nisi vocibus absque re; quid enim aliud est denominare album nisi esse album? aut quomodo deest denominatio albi nisi deest esse albi? Certe si etymologiam vocis expectas, denominare nihil est aliud quam appellari seu nominari tale. Constat autem rem non posse aliter vere denominare, nisi mundum quod entitative habet a parte rei (sic). Repugnat ergo in terminis dicere quod aliquid maneat entitative idem, et non maneat denominative idem, et hoc absque defectu etiam alicuius obliqui extrinseci. Neque levant illa distinctio, absque defectu reali, concedo, absque virtuali. [50v] nego, nam statim peto quid sit formaliter loquendo ille defectus virtualis? et dicit nihil aliud esse quam non posse iam denominari tale, hoc sane ostendit esse confectum, quia antequam ego nomen vel non nomen rem talem, debet ex parte ipsius Dei praecedere ratio mese denominationis et locationis; ergo antecedenter ad denominationem debes explicare quid sit in re vel in ordine ad quid sit ille virtualis defectus, qui datur intra Deum, quod certe explicari satis nequit S.

d. Ultimo... solutio | Ultimo impugnat etiam solutio S.

e. Suarez | Partes Suarez S.

f. Creaturam | mundum S.

g. entitatem | deum S.

²⁹ Opera operum t. 1. ed. Vivès (Parisii: 1859), p. 203 c6.

³⁰ N. 26, p. 358.

tamen licet necessario sit in Deo, non daret semper eundem effectus formales ¹, non quidem ex defectu formae, sed ex incapacitate, seu indispositione subiecti: ad hoc enim, ut Deus d. prominetur formaliter ab illa voluntate, oportet optul. haberi aliam voluntatem virtutem, per quam acceptet ² libere illam voluntatem realem in ordine ad talem effectum formalem, et ex defectu huius virtualis acceptationis [D. 209] non denominatur tunc Deus volens ³ creare alios Mundos, quia licet habent voluntatem, quae ex se tribuisset ⁴ iam denominationem, non tamen ⁵ acceptat eam in ordine ad illum denominationem ⁶. Haec solutio non indiget nova impugnatione ⁷ nam tota difficultas, quam conatur vitare in voluntate libera Mundi, restat in illa acceptatione libera eiusdem voluntatis, quam dicit, posse desse ⁸ Deo: de illa enim acceptatione inquiritur ⁹ eodem modo, quid sit, et an detur necessario in Deo, et quidcui de illa dixerit, poterat dicere de voluntate directa Mundi, non multiplicando frustra aliam voluntatem reflexam, de qua est eadem omnino difficultas. Eodem modo impugnatur distinctio aliorum ¹⁰, cui hoc ipsum sub aliis terminis confunderent ¹¹, dum dicunt ¹², voluntatem necessarium Dei esse ex se voluntatem actualem in actu 2.º omnium obiectorum quoad sufficientiam, non vero quoad efficaciam, ac praeinde ¹³ quando Deus dicitur velle Mundum, non, addit formam in Deo, sed illam eandem ¹⁴, quae ex se denominabat quoad sufficientiam denominaret ¹⁵ etiam ¹⁶ quoad efficaciam. Haec omnia sunt vocabula: nam semper impugnetur, hoc quod est denominare iam Deum quoad efficaciam, an sit aliquid, vel mere nihil, si esset aliquid, sive sit voluntas, sive non sit voluntas ¹⁷, de hoc quaerimus, an poterit abesse a Deo.

In hoc dicitur, formales, non tamen semper dant eundem effectum formalem S.

i acceptet] accipiat S.

j omne Deus volens] Deus volens velle S.

k tribuisset] tribuisset S.

l iam] tamen] sed non S.

m illam denominationem] aliam effectum formalem S.

n desset] d. a S.

o inquiritur] quaeritur S.

p impugnetur distinctio aliorum] impugnetur ali S.

q confundant] i. magis quam explicari, S.

r dum dicitur] dicitur S.

s ac praeinde] licet S.

t eandem] velle S.

u denominaret] denominare S.

v etiam] iam S.

w si volunt] velle S.

Dices non potuisse abesse quoad sufficientiam denominandi, potuisse tamen ^x abesse quoad efficaciam denominandi. Petimus ^y rursus ^z, abesse quoad efficaciam denominandi est abesse quoad aliquid, vel quoad [P. 300] nihil? Denique hoc eodem ^a modo possunt impugnari ^b aliae solutiones, quae sub aliis vocabulis conantur rem intricare quas ^c non oportet singillatim recensere ^d.

x tamen] omite S.

y Petimus] Quere S.

z rursus] omite S.

a eodem] etiam S.

b possunt impugnari] impugnantur

c quas] tamen S.

d [non oportet singillatim recensere] per temporis angustias non vacat singillatim persequi et prosequi. Restat ad ultimum modum explicandi hanc difficultatem gradum faciemus.

ULTIMO loco referri potest sententia concedens, actum filiorum, quo Deus vult Mundum, v. g. compleri ultimo per formalitatem quandam adaequate intrinsecam Deo, distinctam, non quidem ex natura rei, sed solum virtualiter intrinsecare ab entitate necessaria, quae tamen prout sic distincta virtualiter potuerit non esse in Deo. Cuius sententiae Auctores retulimus in p^o Tractatu, ubi etiam proposui modum, quo apparentius posset illa sententia defendi, et responderi utrunque argumentis, quae contra illam sunt; quare in illa amplius non morabor. Ceterum negari non potest, quin semper maneat satis dura illa propositio, quae in illa sententia deoranda est, sc. aliquam formalitatem intrinsecam esse non in Deo, et esse Deum, quae tamen prout virtualiter distincta ab entitate necessaria potuerit non esse Deus.

Sectio 3. — Fertur iudicium de praedictis sententiis et resolvitur quaestio.

Factor id, quod fateatur omnes, qui recte sentiunt, et quod saepe professus sum, me in his omnibus sententiis nihil invenire, quod prorsus satisfaciat, vel uedum [P. 370] difficultatis solvat.

Sectio 4. — Explicatur ultima solutio huius difficultatis.

Vidimus iam ut credo quam sit facile aliorum solutiones impugnare, videlicet non quam sit difficile aliquid asserere. Difficultatem fatentur omnes qui sapiunt. *Socrates* ³¹ dicta sectione q. d. 30. metaph. n. 35. dicit non verecunde confiteri nihil me invenire quod mihi satisfaciat. *Aristoteles* ³² l. p. 14 art. 15 scilicet concludit quid autem hoc sit in actu iudicantis aut scientiae divinae libenter ab aliis discere vellem, forte id de numeris coram est, quae ab humana mente in hac vita comprehendi non possunt, in patria futuram perfecte videbuntur. *Vazquez* ³³ disp. 80 [c. 2] num. 12 dicit hunc nodum esse omnino insolubile pro statu huius vitae. Certe sicut laudabile est cum sapientibus sapere, ita etiam cum usdem sapientibus ignorare et ignorantiam nostram confiteri proloc non est, desperat iam et mortui incubri est vulnere non sentire, desperat etiam ingenij in eivendoli nodis difficultatem nostram, ita vero ut si non rem ipsam, tentemus tamen investigare radi-

31. P. 91.

32. P. 255.

33. T. I. p. 435.

Itaque, si mea sententia inquiratur, haec est, hucusque non esse inventam viam declarandi, aut defendendi sufficienter hanc assertionem. Ceterum, quia ex hoc principio plures aliae quaestiones per totam theologiam dependent, et saepe solent illi, qui arguunt, ad hanc quaestionem recurrere, seu respondentem ad illam reducere, ut ad laqueum et foveam, quam fugere non possit, *utile* erit ex his sententiis aliquam eligere, non quam asserimus esse veram, sed quam in disputationibus supponat respondens, et iuxta cuius principia possit caeteras materias trahi. Inter sententias ergo supra relatas illa, quam secundo loco proposuimus et quam re vera sequuntur Vázquez et Arrúbal videtur minus difficile, quam caeterae, posse utriusque defendi, adicitis praesertim aliquibus exemplis, quibus instari possunt quaedam, quae in illa sententia difficiliora apparent.

Oportebit ergo singillatim respondere ad argumenta, quae supra contra illam proposuimus, et ostendere quomodo infra respondendum est ad singulas propositiones, quae obici possunt. Et quidem ad primum desumptum ex vitalitate, et immanencia

cem aliquam huius difficultatis. Unde nobis in tanta luce tanta caeco oritur ad occultandum haec mysterium.

Igitur ut aliquid non asseramus, sed cogitandum proponamus, ego valde suspicor difficultatem huius mysterii esse [Fol. 60v] omnino germanam et similem illi, quae reperitur in profundissimo Trinitatis mysterio; unde non mirum si eodem modo superet captum intellectus humani, quae quia difficile captivatur ad fidem illius, ideo fugit quantum potest simile aliquid invenire, vel solutiones quibus ibi utitur ad alias quaestiones applicare.

Ut autem similitudo et proportio inter utrumque mysterium agnoscat, advertite difficultatem mysterii Trinitatis in hoc potissimum consistere, quod una simplicissima essentia identificetur cum tribus personalitatibus, quae cum sint realiter eadem essentia, distinguantur tamen realiter inter se. Ex quo fit 1.º personae quae sunt idem cum una tertio, scilicet cum essentia, non esse idem inter se; item essentiam quae est idem cum paternitate communicari realiter Filio sine paternitate, item filiationem quae est idem cum essentia, praeslucere realiter in Filio sine essentia; quae unum primum facie videntur arguere distinctionem inter es-

actus vitalis conceditur in hac sententia debere esse vitalem, et immanentem, negatur tamen debere esse vitale et immanens omne illud, per quod utcumque completur actus liber prout terminatus ad tale obiectum in particulari, et determinate: nam licet in volitione creata ipsa etiam terminatio ad obiectum sit vitalis, et immanens, nec distinguatur ullo modo a tendentia intrinseca, in volitione tamen libera Divina illa [P. 302] duo distingui debent, ita ut tendentia sit intrinseca Deo, et per consequens necessaria in essendo; terminatio vero ad hoc obiectum determinate, sit extrinseca, et libera. Ratio autem differentiae sumi debet ex infinita perfectione, et summa actualitate Dei. Hinc est, quod scientia Dei propter suam infinitatem sit, quantum est ex se, repraesentatio actualis totius obiecti scibilis, et veri, seu immutabilis; quare nihil aliud deest, nisi quod obiectum sit verum seu enuntiabile, ut ea scientia terminetur ad illud: Se etiam, Omnipotentia Dei in aliquorum sententia solum habet de se intrinsece posse quodquid non implicat contradictionem; posita autem ex parte Leonis non implicantia, iam Omnipotentia Dei terminabitur determinate ad

sentiam et personalitates. Ideo Scotus dixit distingui saltem ex natura rei, quia non potuit concipere quo modo haec starent cum rigorosa distinctione. Coeteri tamen Theologi captivant intellectum fatentes hoc provenire ex infinitate Dei, in quo ea quae sunt idem ita se habent propter illam distinctionem virtuales seu eminentiam propriam Dei ac si vere distinguerentur in ordine multa, quae alioquin non inveniuntur sine distinctione reali. Quo posito conantur solvere omnia argumenta quae fieri possunt contra illud mysterium ut constat ex solutionibus; licet enim non possit illud demonstrari, tamen neque contra potest aliquid evidenter afferri quod non diluatur.

Nunc respice ad libertatem volitionis divinae et forte reperies nihil esse difficultatis in ipsa quae sub hisdem fere terminis non habeatur in mysterio Trinitatis. Sicut enim eadem essentia de se est indifferens ut in Patre sit cum paternitate, in Filio vero cum filiatione et non paternitate, ita posset aliquis cogitare eandem voluntatem divinam de se esse indifferentem ad varias habitudines vel extensiones intrinsecas ad obiecta, ita ut eadem voluntas, quae nunc est cum habitudine intrinseca ad creationem mundi,

Leonem: sic denique volitio Divina, quantum est de se, vult omne illud, quod habet aliquod esse, secundum esse, quod habet, possibile, inquam, ut possibile, existens, ut existens, etc.

Unde ad confirmationem responderi potest, nomen terminationis in praesenti non intelligi tendentiam, sed determinationem tendentiae ad obiectum: Divina enim scientia, quantum est de se, tendit ad omne obiectum verum: posita autem veritate ex parte termini, v. g. iam tendentia terminatori illi, quae de se indifferens erat, non quidem ut repraesentaret, et non repraesentaret, sed ut repraesentaret hoc, vel illud, determinatur per ipsum obiectum, quod se ipso terminat, seu facit sistere illam tendentiam, et intuitum Dei in illo obiecto, et non manere amplius indifferentem. Hoc autem non solum provenire debet ex infinita perfectione scientiae vel volitionis, sed etiam ex summa actuali [P. 303] tate, ut dixi. Hinc enim est, quod illa indifferentia non possit esse ad repraesentandum, et non repraesentandum, ad tendendum, et non tendendum in obiectum, quia haec indifferentia,

[Fol. 61] potuisset esse sine hac habitudine et cum habitudine opposita. Item sicut singulae personalitates, quia non opponuntur cum essentia identificantur cum illa, quia tamen opponuntur inter se non identificantur inter se ita habitudo seu terminatio ad mundum vel negationem mundi, quia neutra opponitur cum voluntate Dei, singulae possunt cum ipsa identificari, non tamen possunt identificari aut coniungi inter se, quia habent oppositionem virtualiter contradictoriam. Item sicut relationes disparatae, quae non habent oppositionem, qualis est relatio spiratoris comparata ad paternitatem et filiationem, identificantur inter se, ita terminationes ad obiecta disparata v. ga. ad hunc mundum et ad negationem alterius mundi possunt etiam identificari. Item sicut eadem omnino essentia est in Patre sine filiatione, quae est in Filio sine paternitate et cum filiatione, ita eadem omnino voluntas quae nunc est cum habitudine ad mundum potuisset esse cum notatione et sine volitione mundi, quam nunc habet. Denique sicut non arguitur distinctio realis inter essentiam et filiationem, eo quod filiatio producat realiter sine essentia et essentia sit realiter in Patre sine filiatione, ita nec debet argui distinctio realis inter voluntatem Dei et terminationem liberam ad hunc mundum

non iam argueret (ex parte) potentiam in Deo in ordine ad aliquid tenens se ex parte Dei. Debet ergo esse tuta illa indifferentia solum in ordine ad terminationem, scilicet ad hoc, quod hoc obiectum sit de se cognoscibile, sit de se visibile, non ad hoc, quod Deus ex se sciat, vel amet illud; quia haec indifferentia repugnat cum simultanea actualitate, non vero illa.

Hinc inferunt Auctores huius sententiae, amorem liberum Dei in sua entitate intrinsecam non esse formaliter liberum, sed solum causaliter; tam ipse quoad suam entitatem non habuit indifferentiam, ut esset, vel non esset, sed solum ut terminaretur ad hoc obiectum, vel non terminaretur, quae terminatio est extra entitatem intrinsecam Dei. Illa ergo terminatio sola est, quae est formaliter libera respectu Dei, quia illud est solum, quod ita immediate procedit a Deo, ut posset non procedere, et hoc non denominative, sicut motus meae manus, qui solum dicitur liber, quatenus procedit a voluntate libera, non autem sic se habet creatio Mundi, sed sicut ipsa productio meae voluntatis liberae, quae est primum exercitium libertatis meae; sic creatio Mundi nullum

ex eo quod terminatio sit libera et voluntas necessaria, vel ex eo quod potuerit haec voluntas sub terminatione opposita esse sine ista terminatione ad hunc mundum; non enim videtur magis argui distinctio realis vel ex natura rei in uno casu quam alio.

Haec sane difficulta sunt, quis neget? Ideo sicut difficultas Trinitatis coegit Scotum ad ponendam distinctionem ex natura rei inter essentiam et personalitates, ita similis difficultas coegit Caietanum ad similem distinctionem inter voluntatem Dei et terminationem seu habitudinem liberam ad mundum. Sicut autem simplicitas Dei coegit alios Theologos ad negandam illam distinctionem personalitatum vel essentiam, quia in Deo nihil est, quod non sit realiter Deus, ita eadem simplicitas Dei coegit omnes Theologos ad negandam eam distinctionem ex natura rei inter voluntatem et habitudinem intrinsecam ad obiectum liberum, quia in Deo nihil omnino potest esse, quod non sit realiter Deus. Sicut autem non ideo negarunt Theologi istas [Fol. 61v] relationes esse aliquid intrinsecum in Deo, ita non negarunt (exceptis nonnullis modernis) habitudinem liberam ad obiectum creatum esse aliquid intrinsecum in voluntate Dei, imo id videntur

prorsus supponit exercitium libertatis Divinae, sed procedit a principio indifferenti ad utrumque.

Difficilius videtur secundum argumentum ibi positum contra illam sententiam. Ad illud tamen utrumque responderi potest, Deum [P. 304] ab aeterno cognoscere, et velle Mundum futurum: nam per hanc loquutionem non significamus existere ab aeterno realiter de praesenti (?) totum illud, quod formaliter in recto, et in obliquo intrat ad dandam istam denominationem; sicut si diceres per voces magis distas, et per terminum complexum, Deus nunc antecedit Anti-Christum futurum; haec propositio est vera, licet, non sit nunc entitative verum illud, quod tribuit illam denominationem; nam Deum antecedere Anti-Christum, non solum includit entitatem necessariam Dei, sed etiam futuritionem Anti-Christi, sine qua non datur antecessio vera. Sic ergo in illa propositione, Deus nunc cognoscit Anti-Christum futurum, sensus est, Dei scientiam infinitam nunc existere, quae, quantum est ex se potest terminari ad omne futurum, et aliunde Anti-Christum esse futurum. Prima pars existit nunc, secunda

supposuisse vel asseruisse: nam hoc sensu videtur in primis loqui S. Thomas 1.º q. 14. a. 15. ad 1.º dicens relationem scientiae divinae ad objectum creatum non esse sicut relationem domini et creatoris, quae sunt ad creaturas ut creaturae sunt in seipsis, relationem autem seu habitudinem scientiae esse ad creaturam prout est in ipso Deo; atque adeo illam relationem esse invariabilem, quia consequitur ad actus immanentes in Deo; ergo supponit in Deo aliquid immanens et intrinsecum ad quod sequatur illa relatio scientiae ad objectum creatum. Eodem modo loquitur Ferras, I. contra gentes c. 83²⁴ et clarius c. 87²⁵ ubi probat voluntatem Dei non posse mutari ut incipiat de novo velle, quod prius volebat, quia eo ipso desineret in Deo esse aliquis actus qui antea erat, non dixit quod desineret aliquis effectus formalis vel respectus rationis, sed aliquis actus. Clarius loquitur Gregorius²⁶ in I. dist. 45. q. 1. conclus. 7. ubi late impugnat eos qui volebant

24. SUMMA CONTRA GENTES PARS PRIMA. Ubi comprehenditur (Logani 1567, c. 83, fol. B3b—86a.

25. Fol. 88a

26. GREGORIUS DE ARMINIA, in PRIMO SENTENTIARUM (Paris 1544), c. 45, q. 1, concl. 7, fol. 182b.

non existit adaequate quoad entitatem, sed solum quoad denominationem: propositio tamen integra est simpliciter, et absolute vera.

Dices, ergo Deum velle, vel cognoscere ab aeterno AntiChristum futurum, non est ab aeterno quoad realitatem, sed solum quoad denominationem. Consequens autem videtur absurdum: nam hoc esset dicere, Deum se ipsa nunc non cognoscere magis AntiChristum futurum, quam non futurum, denominari tamen cognoscentem. Iam autem negatur se ipsa praescientia realis Deo ab aeterno: nam denominationes solum sunt voces, quibus nos significamus nunc id, quod postea erit, se tamen ipsa non datur nunc a parte rei, ergo ex vi illius denominationis Deus non poterit mihi praedicere nunc id, quod postea erit: quia denominatio [P. 305], quae nunc est nihil, non poterit Deum dirigere magis ad praedicendum futurum AntiChristum, quam non futurum.

Respondet, Deum cognoscere, seu velle AntiChristum esse quidem ab aeterno realiter quoad totum rectum, quoad termina-

istam terminationem seu habitudinem esse aliquid extrinsecum Deo, et ad eorum fundamentum respondet expresse, illam habitudinem liberam esse Deo, tamen Deum potuisse non habere illam habitudinem liberam ad obiectum, atque adeo habitudinem illam potuisse non esse, non tamen potuisse simpliciter non esse, scilicet si sumatur adaequate ut postea dicemus. Eodem modo loquitur *Marsilius* in 1. dist. 44. ubi ait omnem substantiam quae est Deus vel in Deo necessario esse Deum, non tamen omnem actionem, quae de facto est Deus fuisse ex necessitate Deum, nam velle creaturam est Deus, et tamen potuit non esse Deus. *Alexander*³⁷ l. p. q. 15. membro 2. dicit decretum liberum addere ad essentiam aliquid distinctum ratione; non dicit aliquid rationis, sed aliquid distinctum ratione, ergo supponit esse intrinsecum, quia quod est extra Deum non distinguitur ratione sed realiter a Deo. *Clarius Sylvester*³⁸ in compendio Capreoli in 1. dist. 45. q.

37. A. DE HALER, *Summa Theologiae*, Tomus I. Liber Primus Quaracchi 1923. part. 1, tract. 3, q. 2, c. 2, p. 149. Cf. part. 3, q. 1, c. 2, p. 321.

38. S. PRICKIUS, *Opus in Ioan Capreolum, seu compendium op. Io. Capreoli in 11. li. sent. (Columae 1497)*, l. c.

tionem vero, quam includit in obliquis, esse etiam aequivalentem, seu virtualiter quoad realitatem, hoc est, in ordine ad effectus scientiae vel amoris perinde se habere, ac si terminatio illa esset iam entitative praesens: nam ratione illius terminationis futurae quoad realitatem, et praesentis quoad denominationem, potest nunc Deus moveri ad manifestandum illud obiectum, et ad discernendum de aliis sequendis, non minus, quam si terminatio illa esset iam praesens quoad entitatem, et hoc vocamus esse praesentem aequivalenter, seu virtualiter, quoniam praesentiam significamus etiam, quando dicimus, Deum nunc cognoscere AntiChristum futurum.

Possumus autem hoc ipsum declarare quodam exemplo non longe petito, sed ex ipsa scientia Dei quoad aliquid aliud. diximus enim disputatione praecedenti, Divinum intellectum ab aeterno determinari magis ad cognoscendum me loquenturum, quam non loquenturum, quia vere loquenturum eram, et quidem loquutio hodierna antea non erat quoad suam entitatem, sed solum quoad denominationem futuram, et tamen antea determinabat scientiam

1. in solutione argumentorum, ubi obiicit quaerendo, quid addat ista determinatio supra velle intrinsecam absolute sumptam, non enim addit (inquit) aliquid reale quia in Deo esset compositio [P. d. 62] et id esset necessarium absolute si esset in Deo, non aliquid rationis propter multa argumenta quae ibi affert: quid ergo addit? Respondit sic: addit aliquid reale licet non distinctum realiter; haec autem Dominicae simplicitati non repugnat et sine his voluntas non vellet. Et postea sic obiicit: Illa habitudo est tam necessaria quam impossibile est nunc non esse ab aeterno, talis est habitudo divini velle ad creationem mundi; nam si potuit non esse, potuit opposita esse, quia scilicet potuit Deus aeternaliter nolle creare mundum; ergo hoc nolle potuit esse Deus, cum ipse sit aeterno nolle; ergo nunc est Deus, quia quidem potuit esse Deus est Deus, et ita Deus non vult modo creationem mundi. Ad hoc respondet his verbis: negatur minor de possibili logico quod est non secundum potentiam activam, sed secundum non repugnare terminatum. Ad probationem concedo primam consequentiam, scilicet ergo opposita potuit esse in Deo et negatur ultima, scilicet hoc nolle potuit fuisse Deus, ergo est Deus; et in

Dei de se indifferentem, ut cognosceret illam esse futura. Erat ergo iam praesens loquutio haec aequivalenter, i. non minus poterat determinare Deum ad illius cognitionem, quam si esset praesens. Quae quidem [P. 306] aequivalentia oritur ex infinita perfectione ipsius Dei, cuius infinitum lumen extenditur ad omnia futura, non minus quam ad praesentia, et ideo non minus potest nunc determinari a futuro obiecto, quam a praesenti. Sic ergo dici potest, Deum non minus posse nunc determinari ad loquendum, et praedicendum nobis obiectum futurum a praesentia, cuius terminatio non sit entitative praesens, quam si esset entitative praesens: non enim minus, sed plus est determinari nunc ad cognoscendum ab obiecto non praesenti, quam determinari nunc ad loquendum a scientia, cuius terminatio ultima nondum sit entitative praesens: hoc enim habet etiam Deus ratione suae infinitatis, cui non minus determinant futura, quam praesentia, et ideo terminatio illa poterit nunc dici praesens aequivalenter, seu virtualiter, i. perinde utilis, ac si esset praesens.

Dices, ergo Deus non cognoscit nunc realiter AntiChristum

sylogismo facta est fallacia figurae dictionis. Haec omnia sunt verba illius auctoris, quae ideo transcripsi: ut constet iam nunc eandem difficultatem proponi, solitam fuisse sub iisdem terminis, et dissolvi etiam solitam, concedendo istam habitudinem liberata esse aliquid intrinsecum in Deo quod posset non esse ipse Deus, quae omnia dicebant non obstat divinae simplicitati. Similia forte habet ipse *Capreolus*²⁹ in d. q. 45, q. 1, ubi sic, ex quo patet, quod illa determinatio non derogat simplicitati, licet addat quid reale ad divinum velle, quia illud non est distinctum secundum rem ab ipso velle. Eodem modo videntur sentire omnes hi, qui dicebant, si Deus inciperet in tempore fieri de volente velle idem obiectum, mutandum fore Deum realiter, nam hoc ipso supponebant habitudinem illam novam ad obiectum esse aliquid intrinsecum in Deo, si enim esset vere extrinseca denominatio, v. l. solum ens rationis, non mutaretur Deus. Dum ergo communiter concedebant fore mutandum, supponebant esse intrinsecum. Pro

²⁹ *Defensiones Theologicae divi Thomae Aquinatis*. Tomus II (Turnobus 1900), p. 587.

futurum, sed solum æquivalenter et virtualiter. *Nego sequelam*, quia cognoscere tunc realiter AntiChristum futurum non est, quod tunc existat realiter terminatio cognitionis Divinae ad obiectum, sed quod tunc existat realiter cognitio actualis, et quod terminatio sit realiter futura, et æquivalenter præsens; et sicut hæc propositio est falsa. AntiChristus non est realiter futurus, sed æquivalenter, ita illa, Deus non cognoscit realiter, sed æquivalenter AntiChristum futurum, quia per illam non significamus entitativam præsentiam omnium, quæ concurrunt ad illam denominationem, sed solum præsentiam entitativam ipsius cognitionis Divinae, futuritiam [1. 307] nem vero realem terminationis extrinsecæ ad obiectum.

Explicari potest iterum: hæc responsio alio exemplo petito a casu impte, sed magis intelligibili, quam nostro. Si enim scientia Dei non posset terminari ad futura, sed solum ad præsentia, ut videbat Cicero, et alii, tunc autem sine mutatione intrinsecæ Dei intelligeremus facilius, quo modo scientia infinita Dei per solum positionem extrinsecam obiecti præsentis terminaretur de novo

eadem sententia videri possunt alii apud *Salas* 40 ubi a.º; et *Fonseca* 41, qui etiam eandem amplectuntur et merito damnant eos, qui addebant respectum rationis, non aliter quia semper concedebant aliquid antecedens intrinsecum in Deo, in quo fundetur proxime ille respectus, licet in ordine ad nos facilius explicetur per illum respectum rationis, tanquam per aliquid magis notum. Eandem [Ed. nrv] approbat ut veriorum *Aegidius* de Præsentatione 42 tom. 1, de beatitudine lib. 5. q. 21. art.º 2, et alii recentiores.

Huius ergo antiquitatis vestigiis insistentes a quibus nostri recentiores difficultate oppressi declinarunt, et re ipsa cum Anreolo videntur fere consensisse qui libertatis divinae exercitium in sola actione extrinsecæ concedebat, et hæc nomine ab omnibus antiquis recedebatur 43; concedendum omnino videtur exercitium

40. N. 07, p. 667s.

41. *Commentariorum in libros Metaphysicorum Aristotelis Stagiritæ Tomus Tertius* (Coloniae 1509) l. 7, c. B. q. 5. s. 4. p. 327s.

42. *Disputationes de anima, et corporis beatitudine Tomus Primus* (Combræne 1603), p. 327s.

43. Et scilicet appareat incompleto, tal ver per omisiõa de alguna palabra o frase en la copia.

ad illud extrinsece ad quod antea non terminabatur. Et quidem licet tunc utraque esset entitative praesens scilicet scientia et terminatio, non tamen esset utraque intrinseca in Deo; non videtur autem facilius, quod terminatio illa, quae esset omnino extra Deum, moveret immediate ipsum ad loquendum de illo objecto, et ad amandum illud, quam quod terminatio, quae non est entitative praesens, posset ad haec omnia Deum movere; ergo sicut tunc illa terminatio esset aequivalenter intrinseca, quia propter infinitatem Dei, non minus posset Deus moveri ex illa terminatione ad loquendum etc., quam si esset realiter intrinseca; ita propter eandem infinitatem Dei possumus intelligere, quod terminatio, quae non est entitative praesens, sed solum aequivalenter, conducat ad eandem effectus, non minus, quam si esset entitative praesens.

Hinc etiam inferitur, idem posse etiam intelligi de terminatione ad obiectum solum conditionate futurum: nam licet illa terminatio non distinguatur ab ipsa intuitione conditionata obiecti, et haec non sit aliquid praesens, nec absolute futurum, sed so-

divinae libertatis seu determinatio intrinseca actualis ad hoc obiectum intra ipsum Deum, sive haec appelletur habitudo, sive terminatio, sive extensio divinae voluntatis ad obiectum creatum, nam his neminibus frequenter utitur Theologi: hanc ergo sive extensionem, sive habitudinem, sive terminationem antiquiores Theologi, excepto Aurelio, omnes videntur vel suspensisse vel docuisse esse intrinsecam Deo et liberam, non tamen omnes concedebant aliquid esse in Deo, quod putavit non esse in Deo, quia nonnulli accipiebant aliquid esse in Deo, quod putavit non esse in Deo, quia nonnulli accipiebant *by aliquid* proprie et stricte pro entitate reali, illam autem extensionem debebant appellare aliquid, sed *aliquiditer*⁴⁴; in quo sensu dixit *Hugo Victorinus*⁴⁵, lib. 1. de Sacramentis p. 1. c. 16., si futura non fuissent, non

44. Ad entre otros Salas I, c. II, 109, 101 6:59: "Ad argu. R. illum modum realiter esse quod increatum, late loquendo de quod; nam proprie purus modus non est aliquid, sed aliquiditer; et ille modus identice, et formaliter formalitate reali est Deus, non tamen formalitate rationis..."

45. MT. 176. col. 212: "Non indeco minus aliquid in Creatore fuisset, si praesentia eorum quae non esset futura non fuisset, quia ipse esse praesentia est scientia fuisset, etiam si praesentia non fuisset quoniam futurum aliquid non fuisset".

lum conditionate, [P. 308] potest tamen esse aequivalenter praesens absolute, hoc est, non minus conducere nunc, quam si esset aliquid absolutum, et praesens: nam re vera id, quod est absolute futurum, non habet nunc plus entitatis, quam id, quod solum est futurum sub conditione; ergo sicut illud potest nunc esse aequivalenter praesens, sic et istud; quod confirmari potest rursus

idcirco minus aliquid in creatore fuisset, quia scientia maneret, licet non praesentia. Ecce ex una parte concedit, nunc Deum aequaliter se habere intrinsece, qualiter non se habere tunc, in quantum nunc habet praesentiam quam tunc haberet. Alii autem quia magis confidentes loquebantur et illas voces *aliquid* et *quid* latius sumebant, non verebantur id concedere. Item nonnulli appellabant illam habitudinem contingentem, significantes ipsam sub tali ratione potuisse esse et non esse, quomodo loquitur *Scotus* ⁴⁶ in I, dist. 39, q. I, quam impugnant Caietanus et Thomistae communiter in praesenti, quia contingentia videtur sonare mutabilitatem. Sed Scotum excusat *Vázquez* ⁴⁷ l. p. disp. 79 [c. 3] n. 15; *Valentia* ⁴⁸ vero ex alio capite reprobatur illum modum loquendi in praes. puncto 4, quia scilicet contingentia denotat imperfectionem in re, vel causa quae contingens dicitur, quasi indigeat ope alicuius superioris concursus determinantis et adjuvantis ipsam, removensque impedimenta; quare iudicat eam habitudinem vocari liberam, quo vocabulo solum significatur indifferentia sine imperfectione, non vero contingentia. Sed quoad hoc quaestio [Fd. 63] est de nomine, ut docet *Suárez* ⁴⁹ disp. 30, metaphys. secte. 16! placet tamen illa cautela ut minus sit periculum errandi.

Ad rem tamen ipsam accedendo haec sententia valde diversa est a sententia Caietani, ut fatetur *s. secte*, 7, n.º 19 ⁵⁰ et constat ex dictis cum non ponat in Deo additionem realem alicuius perfectionis, quod cum divina simplicitate stare non potest, ut vidimus. Item non ponit divinam voluntatem perfici ex eo quod ex-

46. *Commentaria Scoti ad 1^{am} litteram Sententiarum* t. I. Quaestio 102, p. 1222.

47. P. 451.

48. *Commentationem Theologicam Tunci partem*. Tercus Primus Ang. studii 1507, q. 19, conclus. 4, c.º 166.

49. N. 43, p. 141.

50. T. 71.

exemplo negationis praesentis, quam quidem nemo negavit cognosci posse a Deo, nam sicut Cicero concedebat Deum posse cognoscere res praesentes, ita concedebat, cognosci ab ipso negationes praesentes (?); ergo sicut terminaretur cognitio Divina per ipsam negationem, quae irritative nihil esset, aequivalenter tamen esset aliquid positivum, quia non minus determinaret in-

tendatur ad valendas creaturas, ita ut intensive vel extensive sit perfectior quam si eas non vellet, quo etiam capite Calvinii sententia rejiciebatur. Utrumque autem rejiciendum est et dicendum hanc extensionem et habitudinem in primis non esse aliquid realiter vel ex natura rei superadditum essentiali divinae, sed praemet essentia realiter loquendo, quae non ita perficitur per eiusmodi extensionem, ut non esset omnino aegre perfecta, licet non vellet ullam creaturam praedichere, quodque ratione posset defendi et responderi ad argumenta contraria breviter indicationis ex his quae antiqui Theologi de hac re tradiderunt, postquam interim iudicium de re tota suspendentes.

SECTIO 5.^a

Proponuntur et solvuntur difficultates in contrarium.

Prima ergo et praecipua difficultas est, quia illa habitudo seu terminatio intrinseca ad creaturas est libera: ergo notuit non esse in Deo: ergo distinguitur ab essentia Dei quae est necessaria et non potuit non esse in Deo, necessarium enim et liberum non possunt eidem entitati competere. Prae huius difficultatis solutione libet praemittere verba *Augustini* ²⁹ de Incarnatione c. 6. ubi de simili in Trinitatis mysterio sic ait: si negat trinu de uno dici posse, sicut nos in his tribus personis et uno Deo fatemur, omnium hoc in aliis rebus non videt, nec in Deo intelligere valet, sustineat vauisner aliquid quod eius intellectus penetrari non possit, in

et. *M. 118. col. 688. 29* "At si negat trinu dici posse de uno, et unum de tribus: ut trinu non dicatur de iudicio: sicut in his tribus personis et uno Deo factis, omnino hoc in aliis rebus non videt, nec in Deo intelligere valet: sufficit vauisner aliquid a modo intelligens eius penetrare non possit esse in Deo: cum enim dicit, autumant tunc more verum est libera ab omni hoc, hoc et tenentis et necessitatis ratione, et hoc quae hoc in tribus aliquid, nec per hoc omnino, sed magis affirmat ex illa esse, quod in istis esse videt, et respiciat unitati Christiani, nec dicitur contra illum".

collectum Divinum ad sui cognitionem, et non minus terminaret ipsam scientiam Divinam et moveret immediate ad loquendum de ipsa negatione ad amandum, gaudendum, etc., quam si esset aliquid positivum: ita res sub conditione futura, quae non habet plus entitatis, quam negatio praesens. poterit tunc movere ad loquendum, et ad alia, sicut si haberet esse absolutum, et praesens.

Deo esse, neque comparat naturam quae super omnia est libera ab omni lege et loci et temporis et [Fol. 63v] compositionis rebus aliis, et credat aliquid in eo esse quod in aliis esse nequeat. Haec Anselmus, quae merito ad nostrum propositum in simili omnino causa, posset aliquis usurpari, atque adeo simili, ut ex consideratione libertatis divinae voluntatis non parum videatur iuvare posse mens nostra ad credendum mysterium Trinitatis, videmus quippe in ipsa divina libertate, quam solo naturali lumine docti latere cogimur, quomodo Deus sit Liber et simplex, quid mirum, si in Trinitatis mysterio quod naturale lumen omnino superat et sola fide creditur, non possit capi, quomodo Trinitas realiter personarum cum simplicitate cohaerent deitatis. Hic ergo positum nunc videamus quo modo possint hic servire solutiones quibus Theologi utuntur ad defendendam unitatem essentiali cum personis realiter distinctis identificatae.

Ad argumentum ergo conceditur primum antecedens et distinguitur consequens. potuit illa habitudo non esse in Deo secundum illud precise quod addit ratione distinctum supra essentiam Dei, concedo. Potuit non esse simpliciter, si sumatur secundum totam suam entitatem realiter, nego: enim non esse simpliciter, cum sit propositio negativa, aequivaleret universali et significat nullo modo esse; hoc autem est falsum: quia cum haec habitudo complete sumpta nullo modo esse, est dicere quod potuit non esse realiter seu nullum esse habere, quod falsum est, quia licet Deus nolisset creare mundum, habitudo tamen nunc ad mundum haberet aliquid esse, quod nunc habet: quia licet non haberet illud esse ratione distinctam habitudinis liberae ad mundum, haberet tamen esse essentiae divinae, quod nunc etiam Deus habet. Eadem ergo entitas realiter nunc est necessaria et libera ratione tantum nostra est libera quoad unam formalitatem, et est necessaria quoad aliam.

et denique, sicut res sub conditione futura potest nunc determinare intellectum Divinum ad sui cognitionem, non minus, quam si esset praesens, et in hoc sensu est aequivalenter praesens, ita poterit terminare scientiam Divinam; et per illam terminationem, quae solum habet entitatem futuram sub conditione, poterit nunc movere ad habendam, amandam, etc., non minus quam si esset praesens.

Similis est solutio ad similem objectionem in materia de Trinitate ut probetur distinctio personarum ab essentia: essentia communicatur; ergo distinguitur a paternitate quae non communicatur, nam communicatum et non communicatum non possunt competere eidem enti libero. Respondetur [Fol. 64] communiter totam illam entitatem communicari non totaliter, sed inadaequale ratione essentiae et totam illam entitatem esse incommunicatam non totaliter, sed ratione paternitatis: quare eandem entitatem esse communicatam et incommunicatam; realiter tamen loquendo non posset dici haec entitas nullo modo communicari, quia negatio applicata subiecto singulari ins habet negandi distributive rem de subiecto secundum quamlibet rationem; quare in sensu reali falsum esset dicere illam entitatem completam paternitatis nullo modo communicari; cum vero dicitur, paternitas non communicatur, loquitur in sensu formali de paternitate prout ratione distinguitur ab essentia. Haec est solutio communis ut constat ex *Arrábald* 52 infra q. 28. disp. 102. c. 2. quam sub iisdem terminis videmur posse in praesenti usurpari.

Instabit 2. Liberum simpliciter est quod potest simpliciter non esse; sed illa habitudo ad creaturas est simpliciter; ergo potest simpliciter non esse; necessarium autem est quod non potest simpliciter non esse; ergo eadem entitas non potest esse in se libera et necessaria. Simile argumentum est in materia de Trinitate, productum simpliciter est, quod accipit esse ab aliquo principio, et improductum simpliciter quod non accipit esse a principio. Sed essentia divina est improducta simpliciter; ergo non accipit esse ab aliquo principio; sed filiatio est producta simpliciter; er-

52. *Commentariorum ac Disputationum in primam partem D. Thomae Tomae Secundus* (Macerii 1622), q. 28. d. 102, c. 2, n. 18, p. 67.

Veniatis nunc ad tertiam impugnationem illius sententiae desumptam ex difficultate inveniendi semper [P. 309] aliquam

quo accipit esse ab aliquo principio; ergo eadem entitas non potest esse essentia et filiatio, quia non potest esse producta et non producta.

Respondetur utrovisque distinguendo: liberum simpliciter est quod potest simpliciter non esse totaliter, nego; quod potest non esse inadaequate quoad aliquam habitudinem, concedo; sicut etiam improductum non est solum quod nullo modo accipit esse, sed quod saltim inadaequate non accipit esse; ergo eadem entitas est necessaria et libera; sed neutrum totaliter. Sicut eadem entitas est producta et improducta licet non totaliter; in idem recidit solutio, qua utuntur ubi in materia de Trinitate ad similia concedendo posse in Deo ratione suae infinitatis verificari praedicata contradictoria de eadem re secundum diversas formalitates, idcirco [Fol. 64v] posse dici, Pater generat, essentia non generat, licet Pater sit idem realiter cum essentia, quae solutio licet in re idem forte intendat quod praecedens, cum tamen rejicit *Arrabal* ⁹ ubi s.: sed revera non videtur differre quoad substantiam a prima et quantum valuerit ad illam materiam tantumdem valebit ad nostram.

Instabit 3. In Trinitate nunquam tribui alicui formalitati divinae aliquod praedicatum reale repugnans illi, ut vero in nostro casu tribui uni formalitati divinae aliquod praedicatum repugnans Deo, scilicet posse non esse, quod est proprium creaturae, quae de se est indifferens ut sit vel non sit. Respondetur ex dictis de nulla formalitate divina posse dici quod complete sumpta realiter non sit, vel quod possit realiter non esse, sed quod possit non esse adaequate et totaliter, seu quod possit propter ratione distincta non esse; haec autem non est imperfectio propria creaturae, quod enim est proprium Dei et omnium quae reperiuntur in Deo, si complete sumantur est necessitas ad essendum, non autem necessitas ad essendum adaequate; haec namque esset imperfectio, quia excluderet libertatem, illa autem necessitas est perfectio quae non excludit libertatem, qualis est necessitas ad

varietatem ex parte obiecti, quoties intelligitur diversam voluntatem liberam in Deo, cui difficultati non videtur posse occurrere;

essendum, sed non ad essendum adaequate; illa ergo habitudo ad mundum, quia divina est, habet quidem si complete sumatur necessitatem ad essendum, quia fieri non potest, quod totum suum esse totaliter desset, alioquin desset deitas. hinc est etiam esse illius habitudinis; quod autem illa prout ratione distinguitur non sit, hoc non est simpliciter non esse, sed non esse secundum quid. Ad quod etiam habemus aliquod exemplum in Trinitate, nam ratio prout condistincta ab essentia non est sapiens, et licet in creatis sit magna imperfectio non esse sapientem, non tamen tribuimus relationi divinae aliquam imperfectionem, quia tunc non negamus de illa simpliciter, quod sit sapiens, sed solum quod sit adaequate sapiens, seu prout ratione distincta ab essentia. Ut non negamus de illa habitudine complete sumpta necessitatem essendi, sed necessitatem adaequantem seu de illa prout ratione distincta ab essentia necessaria cum qua identificatur, quod potius indicat perfectionem Dei cum qua identificatur necessitas [Fol. 65] et libertas, quibus ita necessario est ut tamen possit non esse adaequate quoad aliquas formalitates liberas, ad quas si esset necessitatus, esset multo minus perfectus.

Iustabis 4. Illa formalitas saltem ut ratione distincta potuit non esse in Deo; ergo causatur realiter a voluntate divina; patet consequentia quia idem volitio creata causatur realiter a nostra voluntate, quia potest esse et non esse pro libera potestate nostra. Sed illa formalitas ut sic potest esse et non esse in Deo pro libera potestate ipsius Dei; ergo causatur realiter a voluntate divina. Respondetur iuxta dicta negando primam consequentiam; et ad probationem distinguo maiorem, idem volitio creata causatur a nostra voluntate, quia pro libertate ipsius potest esse et non esse adaequate sumpta, concedo; quia potest esse et non esse secundum aliquam formalitatem, nego. Similiter distinguo minorem, formalitas illa potest pro libertate Dei esse et non esse complete sumpta, nego minorem; potest esse et non esse incomplete sumpta, concedo minorem et negatur consequentia. Ratio autem est quia haec potestas et indifferentia Dei non est potentia physica neque ad aliquid extra se, sed ad se ipsum, habet enim vo-

nisi recurrendo cum Arruhale ad varietatem intrinsecam actionis, per quam Deus operatur ad extra, ita ut singulae actiones

luntas Dei propter suam infinitatem indifferentiam non quidem ut sit vel non sit, sed ut sit adaequate talis, vel talis, ex qua indifferentia non arguitur causalitas vel productio realis.

Instabis 5. Ista habitudo prout condistinguitur virtualiter ab essentia potuit deesse ab essentia; ergo distinguitur ex natura rei ab essentia; separabilitas enim est signum distinctionis realis, vel saltem ex natura rei. Probatur consequentia, quia nihil esse potest sine se ipso; ergo illud sine quo aliquid potest esse, non est idem cum eo quod potest manere, alioqui maneret res sine se ipsa, quae est aperta contradictio. Haec difficultas, quae est omnium maxima in hac materia, videtur habere instantiam in primis apud eos qui ponunt eandem volitionem necessariam nosse dare in Deo diversam denominationem et aliquem effectum formalem intrinsecum, quem potuit non dare; nam idem argumentum fieri potest de illo effectu formali; sine illo enim potuit esse Deus; ergo ille effectus formalis distinguitur saltem ex natura rei ab essentia Dei. Dicunt potuisse esse [Fol. 65v] Deum sine illo quoad denominationem, non quoad entitatem.

Sed contra, ergo quoad ipsam denominationem distinguitur ex natura rei ab essentia Dei. Probatur consequentia, quia datur separabilitas inter haec duo, scilicet inter essentiam Dei et hunc effectum formalem quoad denominationem intrinsecam; ergo essentia Dei et iste effectus formalis quoad denominationem intrinsecam distinguitur ex natura rei. Rursus idem argumentum omnino fit in materia Trinitatis, quia essentia divina prout condistinguitur a paternitate potest esse in Filio sine paternitate; ergo distinguitur ex natura rei a paternitate. Probatur consequentia, quia nihil potest esse in aliquo supposito sine se ipso. Sed essentia potest esse in supposito Filii sine paternitate; ergo essentia non est idem realiter cum paternitate; tam enim repugnat aliquid esse alicubi sine se ipso, quam esse aliquando sine se ipso. Sicut ergo non potest unquam essentia Dei esse sine omni eo quod potest cum ea identificari, sic etiam non poterit esse in aliquo supposito sine omni eo quod cum ea identificatur. Rursus tam repugnat aliquid produci sine se ipso, quam esse sine se ipso. Sed filiatio

per suam individualizationem, vel speciem habeant terminare taliter, vel taliter voluntatem Dei ad tale, vel tale obiectum. Ad inconvenientia vero allata contra illam doctrinam responderi pote-

prodicitur sine essentia; ergo essentia non est idem cum filiatione. Vides simile argumentum, ad quod omnes in illa materia debent respondere.

Respondetur autem distinguendo, nihil adaequate sumptua potest esse in aliquo supposito sine se ipso adaequate sumpto, concedo; nihil inadaequate sumptum potest esse in aliquo supposito sine se ipso inadaequate sumpto, nego. Essentia autem non est in Filio, adaequate sumpta, sed inadaequate secundum conceptum essentiae prout condistincta virtualiter a paternitate, sumpta autem hoc modo inadaequate potest communicari Filio sine aliquo quod inadaequate est idem cum ipsa essentia. Eodem modo responderi posset in nostra materia. Si Deus nolisset creare mundum, tunc essentia Dei esset sine hac habitudine ad mundum, distinguo, esset adaequate sumpta, nego; esset inadaequate prout condistincta virtualiter ab ista habitudine, quam nunc habet, concedo. Hoc autem non est contra identitatem realem, ut constat in exemplo essentiae et paternitatis. Illud ergo principium, quod separabilitas arguat distinctionem [Fol. 66] saltem ex natura rei dupliciter solet limitari: 1. ut locum habeat in creatis non in Deo, nam in creatis optimum argumentum est si una res communicatur sine alia distingui inter se saltem modaliter, et ita debet accipi illud principium apud *Aristotelem* 7. Topicorum c. 1. loco 5. et apud alios philosophos; in Deo tamen propter infinitam eius perfectionem et simplicitatem sicut potest esse una res, quae identificatur realiter cum tribus realiter distinctis, sic potuit eadem res reperiri in aliqua persona sine aliquo cum quo identificatur: ita respondet *Suárez* et limitat illud principium dis. 6. metaphys. sect. 2. n. 5.

Secundo potest illud principium accipi magis late ut locum habeat etiam in Deo: tunc autem sensus debet esse: ea quae possunt ita separari ut alterum etiam complete sumptum omnino non maneat distingui saltem modaliter, nihil enim potest manere sine se ipso. At vero nec in Trinitate nec in nostro casu datur ea separabilitas; licet enim possit esse essentia in Filio absque eo

rit ad primum (inconveniens) admittendo objectionem, qua productus fuit homo, habere aliquam supernaturalitatem per ordinem

quod in eo supposito sit vel communicetur paternitas prout ratio ne distinguitur ab essentia; non tamen absque eo quod ibi saltem inadaequate sit realiter entitas completa, quae est entitas paternitatis, quia ibi est entitas paternitatis secundum aliquod esse reale suum inadaequatum, scilicet secundum esse essentiae, licet non secundum totum suum esse reale adaequatum, ideoque non ita separantur, ut ubi datur essentia nullo modo detur entitas paternitatis complete sumptae. Similiter in nostro caso, licet essentia potuisset esse sine habitudine libera ad mundum prout virtualiter distincta, ab essentia, non tamen sine hac habitudine complete sumpta; quia tunc etiam, ut supra vidimus, existeret realiter haec entitas habitudinis non adaequate sed saltem inadaequate, scilicet secundum esse essentiae, quod inadaequate est esse huius habitudinis complete sumptae, ideoque numquam omnino posset realiter separari essentia et haec habitudo libera, si utraque complete accipiatur. Hoc ergo modo intellectum illud principium habet locum in Deo et creaturis propter contradictionem implicitam quam involvit.

Dices per hoc destrui conceptum identitatis realis, quid enim est identitas nisi unum non posse esse sine alio [Fol. 66v] vel e contra; si ergo illae duae formalitates non ita se habent, quomodo sunt idem aut quid est esse idem? Respondetur, formaliter loquendo esse idem non est inseparabilitas in duratione, quia personalitates divinae non possunt separari in duratione et tamen non sunt idem; immo in creatis ex his qui ponunt duplicem unionem inter materiam et formam, plerique dicunt non posse separari inter se licet distinguantur. Veniens ergo est ad aliud conceptum veriozem in quo consistat identitas realis prout abstracta a Deo et creaturis; hic autem conceptus videtur esse, quod ea sint idem realiter, quibus non quidem virtualiter sed realiter et complete sumptis conveniant realiter eadem praedicata; esse enim idem realiter est hoc esse realiter illud, ita ut quidquid convenit uni conveniat realiter alteri secum identificato, Sic tamen ut uterque terminus debeat accipi in singulari cum determinatione ultima proportionata prout excludit communitatem vel communitatem realem.

ad finem supernaturalem, ad quem creatur homo. In hoc vero non apparet inconueniens magni momenti, praesertim supponendo cum veriori sententia de facto ipsam productionem hominis praedestinati esse effectum praedestinationis.

Alia enim est praedicatio aequalis de aequali ut cum dico Petrus est hic homo, cuius sensus est nullum prorsus praedicatum posse tribui realiter Petro, quod non conueniat realiter huic homini; alia est praedicatio qua aliquid commune praedicatur de inferiori vel econtra, ut cum dico homo est animal; tunc enim non significo nullum praedicatum posse tribui animali, quod non conueniat homini; hoc enim esset falsum, quia de animali possem dicere esse equum, quod non possum dicere de homine. Sensus ergo est, nullum praedicatum posse realiter tribui animali prout subest certae determinationi, quod non possit realiter tribui homini, seu animal posse determinari ad eum statum in quo omnia praedicata realia hominis ei conueniant, vel econtra. Utrumque genus praedicationis habet locum in Deo, nam praedicamus aequale de aequali, quando dicimus iustitia est misericordia; praedicamus vero superius vel quasi superius de inferiori, cum dicimus paternitas est essentia, quia licet essentia diuina sit terminus singularis, habet tamen communitatem realem, quae aequiualet in praedicatione termino communi, et ratione cuius non est aptum medium ad syllogismum expositorium. In hac ergo praedicatione sensus est, essentiam prout [Fol. 67] subest alicui determinationi habere realiter omnia praedicata quae habet paternitas, et econtra: licet prout subest alteri determinationi habeat dicere ea praedicata realia, nam essentia est realiter Filius, paternitas autem non est realiter Filius, hoc tamen non obstat ad illam identitatem realem, quia identitas realis rationis communis vel quasi communis cum aliquo inferiori non excludit quod ratio communis habeat alia praedicata in aliis, sed solum exigit quod illa ratio communis possit subesse alicui determinationi in qua habeat omnia praedicata realia, quae conueniant illi cum quo identificatur et econtra; et iste videtur formalissimus conceptus identitatis realis, qui sane reperitur inter essentiam diuinam et habitudinem liberam; comparantur enim sicut aliquid commune cum aliquo determinato; nam essentia habet quamdam communitatem

Ad secundum inconvincitur, quod sc. auxilium gratiae praevientis efficacis esset talis entitatis, cum qua non posset contingi dissensus, negari potest sequela: non enim est necesse in ea

realem qua potest sibi realiter identificare disiunctive habitudines liberas oppositas: quare quando dicimus haec habitudo libera est essentia Dei, significans essentiam, quae cum alia habituadine opposita possit habere aliquod praedicatum quod nullo modo potest realiter huic habituadine competere, posse tamen determinari hac habituadine, et dum est sub ea determinatione non posse habere aliquod praedicatum reale, quod non competat realiter illi habituadine complete sumptae: et e contra nam sicut verum est dicere, haec essentia est ens necessarium, ita de illa habituadine complete sumpta est realiter verum quod sit ens necessarium inadaequate, et e contra de essentia complete sumpta est verum dicere quod sit ens liberum inadaequate realiter loquendo: et ita de aliis praedicatis, et consequenter datur vera identitas realis inter essentiam et hanc habituadinem liberam.

Instabis t. ea quae secul distinguuntur realiter nunquam possunt identificari, sed nunc nolitio mundi et essentia Dei distinguuntur; non enim est in Deo illa nolitio; ergo illa nolitio nunquam potuit esse idem cum Deo. Haec etiam obiectio videtur fieri in mysterio Trinitatis hoc modo: quae in aliquo supposito distinguuntur nullibi possunt esse idem; sed essentia et paternitas distinguuntur in Filio; ergo in supposito Filii non sunt idem; ergo nullibi possunt esse idem. In utroque syllogismo negatur minor [Fol. 67v] nunc enim in rigore loquendo non distinguitur positive a Deo nolitio mundi, nam si comparatio fiat inter nolitionem mundi formaliter sumptam et essentiam formaliter sumptam et incomplete, illa quidem nolitio ut sic cum nunc non sit non potest nunc positive distingui, distinctio enim actualis non datur nisi inter ea quae actu sunt.

Dices, licet nunc non distingatur positive ab essentia, qua nunc non est illa nolitio formaliter sumpta, tamen nunc non est idem cum essentia; ergo nunquam potuit esse idem. Respondetur illam nolitionem nunquam potuisse esse idem cum essentia determinata per velitionem mundi, qualis nunc datur, sicut nec paternitas potest esse idem cum essentia prout in Filio, potuisset

Sententia admittere, ipsam actionem, qua fit, auxilium gratiae immediate praecedens consentum habere intrinsece illum respectum ad efficaciam: satis enim est, si Deus per aliam actionem

tamen esse idem cum essentia determinata per ipsam volitionem, quare sicut non bene arguitur, paternitas non est idem cum essentia in Filio; ergo nullibi potest esse idem cum essentia; ita nec in praesenti potest argui.

Dices, ego comparo volitionem mundi cum essentia Dei non prout affecta per volitionem oppositam, sed cum essentia secundum se, et de hac verum est, quod nunc non est idem cum illa volitione; ergo haec essentia secundum se nunquam potuit esse idem cum illa volitione etiam specificative. Respondetur eandem comparisonem fieri posse inter paternitatem et essentiam secundum se, de quibus etiam verum est quod in persona Filii non identificantur, licet identificantur in persona Patris; quare utroque negatur consequentia, quia non valet cum loquimur de termino communi et de alio determinato, sicut non valet animal in equo non est idem cum rationali; ergo nunquam est idem cum rationali. Ita non valet essentia in filio non est pater, ergo in nulla persona est pater. Ita nec valet essentia nunc non est volitio mundi; ergo nunquam potuit esse volitio mundi. Ratio est eadem in omnibus, quia terminus qui formaliter vel aequivalenter est communis aequivalet multis, unde potest ut aequivaleret uni, non identificari cum aliquo singulari cum quo identificatur ut aequivaleret alteri; essentia ergo divina habet hanc eorum communitatem realem non solum respectu personalitatis, sed etiam respectu volitionis de objectis oppositis. Quare potest dum est cum volitione non esse idem cum volitione cum qua posset esse idem si [Fol. 68] esset sine volitione; quod ut appareat minus difficile, singo personalitates divinas non esse singulas ubique, sed sicut habent oppositionem in ordine ad subsistendum, ita habere etiam oppositionem in ordine ad praesentiam localem; atque adeo Patrem esse in coelo, Filium in aere, Spiritum S. in aqua, essentiam vero ubique. Tunc sane non bene argueretur, essentia non est paternitas in aere, ergo nullibi est idem cum paternitate. Transfer hoc ipsum ad durationem, non enim videtur esse magis difficile in praesentia durationis, quam in praesentia locali; sed sicut tunc

mediatam, v. g. per illum, quia eo instante conservat substantiam hominis (nam in mea sententia actio conservativa est successiva, et divisibilis) conservet ex intentione efficiendi consensus; quae actio terminare potest voluntatem Dei per modum imperii, ad

non bene argueretur, essentia hic non est Pater. Ergo nullibi esse potest Pater; sic etiam videtur non bene argui, essentia nunc non est natiō mundi; ergo nunquam potuit esse natiō mundi; utroque enim constat communias realis essentiae, quae potest propter suam infirmitatem identificare sibi formalitates oppositas inter se. Quare aliqui theologi, qui magis exacte explicaverunt in materia de Trinitate efficaciam illius distinctionis virtualis, quae datur inter essentiam et personalitates divinas, concedunt, quod si alia similis distinctio daretur in creatis inter duas formalitates realiter identificatas sufficeret ut posset una existere non existente alia, dummodo quando utraque existeret identificarentur. Unde mirum est quemdam recentiorum loquentem de actibus liberis indubitanter docere esse omnino imperceptibile fieri additionem formalitatis liberæ quae non sit realiter, sed virtualiter distincta, cum tamen ipsemet in materia de Trinitate expresse fatentur, quod si natura humana haberet similem distinctionem virtualem a sua subsistentia, qualem habet divina a sua, non repugnaret existere naturam humanam non existente sua subsistentia, neque ex hoc argueretur distinctio realis vel ex natura rei.

Instabis 7. si Deus nolisset creare mundum haberet aliquam habitudinem intrinsecam identificatam, quam nunc non habet; ergo haberet aliquid esse quod nunc non habet; ergo non esset idem Deus qui modo est, sed alius. Respondetur distinguendo, non esset idem quoad necessaria, nego, haec enim essent omnino eadem; non esset idem quoad habitudinem liberam, concedo; quare in rigore neganda est illa propositio. *non esse idem Deus,* 1.º quia est negativa, et significat nullo modo fore eundem, quod est falsum, 2.º quia [Vol. 68v] nomen Deus est nomen solius essentiae, essentia autem esset omnino eadem licet habitudo libera non fuisset eadem, sicut in Patre est idem Deus qui est Filius, licet essentia in Patre sit pater, in Filio autem essentia non est pater sed Filius.

Dices ergo sicut ratione personalitatis adjunctae verum est

quod sequatur alia actio, seu productio auxilii proximi gratiae praevenientis: quae actio intrinsece non habeat respectum ad illam intentionem [P. 310] efficacem Dei, sed solum extrinsece, sicut actus

dicere de illa entitate Patris Pater realiter non est Filius, licet sit eadem essentia utraque, ita etiam ratione illius habitudinis libere quam tunc haberet, et nunc non habet Deus, verum erit dicere de illo toto quod tunc esset comparate ad hoc totum quod nunc est, ille Deus non esset iste, qui nunc est. Respondetur negando sequelam, quia ad hoc ut unum possit negari de alio non sufficit quod addat aliquid supra illud, nam dulce addit aliquid supra album, et tamen loquendo de lacte falsum est album non esse dulce; requiritur ergo duplex alia conditio, scilicet quod illud quod additur, significetur vel explicetur formaliter per illud nomen et rursus quod importetur in recto. Ideo verum est dicere, Pater non est Filius, quia scilicet illud per quod distinguuntur, personalitas significata formaliter per nomen Patris [sic] et importatur in recto ut explicui *disp. 23. de Incarnatione*⁵⁴, et in praesenti deficit utraque conditio, quia per nomen Deus non explicatur formaliter volitio libera mandati, neque importatur in recto, sed ut adiacens supposito diverso, ideo non possumus dicere, ille Deus non esset iste Deus, licet in abstracto possit dici, illa volitio non esset ista volitio, neque illud esse totum esset idem quoad libera quod nunc est, sed solum quoad necessaria, accipiendum latius esse prout extenditur ad significandam etiam habitudinem.

Instabis 8. illa habitudo prout virtualiter distincta ab essentia est ens a se, ergo est ens necessarium; ergo nunquam potuit non esse. Probatur consequentia, quia ideo Deus est ens summe necessarium in existendo, quia est ens a se, et omne id quod existit a se non potest habere rationem non existendi. Respondetur distinguendo consequens, est ens necessarium per identitatem, concedo, formaliter secundum illam formalitatem, nego. Ad probationem dici potest omne ens a se realiter loquendo esse ens necessarium, non tamen omni formalitatem, quae est ens a se, debere esse formaliter [fol. 67] necessarium; bene igitur pro-

⁵⁴ L. c. s. 2. n. 95. p. 347; s. 3. n. 75, p. 325; s. 6. n. 132, p. 362.

imperatus nam respicit intrinsece, sed solum extrinsece finem actus imperantis. Hoc autem pacto salvatur sufficienter libertas nostra, ad quam sufficit posse coniungere dissensum cum illis, quae intelli-

balur Deum esse ens necessarium quia est ens a se, licet non bene probetur de hac formalitate esse formaliter necessariam quia est ens a se. Ratio discriminis est, quia si essentia Dei potuisset non esse, deberet hoc reduci in libertatem vel ipsius Dei, vel alterius; non alterius, quia essentia Dei est ens a se et non pendet ab alio; non item in libertate ipsius Dei, quia iam deberet Deus supponi virtualiter cognoscens illud obiectum ut possit illud velle vel nolle; ergo iam supponitur Deus existens, non ergo potest Deus esse indifferens ut sit vel non sit. Hoc autem argumentum non procedit de illa formalitate libera, quia licet sit ens a se et non pendeat ab alio, tamen Deus pro sua libertate praecintelligitur potens identificare sibi illam formalitatem et habitudinem liberam ad creaturas vel habitudinem oppositam. Ex quo etiam oritur quod indifferentia quam haberet Deus ad essendum vel non essendum foret magna imperfectio, quia eo ipso esset contingens, et incerta eius beatitudo et perfectio; at vero indifferentia ad hanc habitudinem vel oppositam, non est imperfectio, sed magna perfectio, quia compatitur secum necessitatem ad essendum, nec ideo exponitur periculo carendi aliqua perfectione, ut postea videbimus; quare ex eo quod haec habitudo sit ens a se, non arguitur illam formaliter loquendo debere esse necessariam sicut arguitur in essentia divina.

Instabit 9. omne illud quod potuit non esse Deus, debet esse creatura; ergo illa formalitas seu habitudo libera quae potuit non esse Deus, debet esse creatura. Antecedens probatur, quia ex eo Ariani arguebant Verbum non esse Deum, sed creaturam, quia potuisset Deus non generare Filium; econtra vero SS PP. ut defenderent Filii divinitatem negabant Filium potuisse non generari ut patet ex *Concilio Toletano* XI⁵⁵ in confessione fidei, et *Augustino* ⁵⁶ 15. de Trinitate cap. 20 et *S. Thoma* q. 42 art. 2. ergo supponebant non esse Deum quicquid potuit non esse Deus. Respondetur in primis haereticos non solum supposuisse Filium

55. Cf. MABILL, *Synodus Conciliorum*... t. II, (Florentiae 1795) col. 133.

56. *MT.* 42, col. 389.

guntur in actu primo proximo. licet non possit coniungi cum aliquo principio remoto, ut constat in ipsa intentione inefficaci Dei, etiam si sit adaequate intrinseca Deo: cum ea enim non potest coniungi dissensus, et tamen non laedit libertatem, ut videlicet infra disputatione sequenti.

Ad secundam impugnationem eiusdem doctrinae desumptam ex eo, quod Deus posset absque ulla varietate ex parte obiecti vel- le non creare Mundum ex tali fine, vel propter alium finem diversum, quae diversitas cum non sit extrinseca, debet esse intrinse-

contingenter esse, sed esse factum et creatum libere a Deo, ex quo bene inferebant non esse Deum, quare contra ipsos anathema dictum est his verbis; si quis voluntate Dei tamquam unum aliquid de creaturis Filium factum dicat, anathema sit, ut ex [Eol. 69v] Hilario refert *S. Thomas* ubi s.^o. Deinde etiamsi solum dicerent Filium habere esse liberum a Deo, sequeretur bene non esse Deum; omne enim quod habet esse libere vel est volitio, vel est obiectum alicuius volitionis liberae; Filius autem ut Filius non est volitio sed Verbum; ergo debet esse liber per modum obiecti voliti; ex hoc autem sequitur non esse Deum, quia obiectum quod potest libere amari et non amari habet bonitatem finitam; si ergo Filius potuit non amari, non habet bonitatem infinitam, sed finitam. Haec autem ratio non procedit in volitione libera, quia licet ipsa non habeat in se rationem mali, potest esse libera propter habitudinem quam habet ab obiecto in quo apparere potest aliquid mali, atque adeo in volitione non bene arguitur ipsam non esse Deum ex eo quod ipsa formalitas potuerit non esse.

Dices, ergo de Spiritu S. non bene probaretur esse Deum, licet quis diceret potuisse non esse Spiritum S. Probatur sequela, quia processio Spiritus S. est per voluntatem; ergo sicut volitio libera est Deus licet potuerit non esse, ita potuisset aliquis dicere Spiritum S. esse Deum licet potuerit non procedere. Respondetur neganda sequela; ad probationem dic. potest nam omnia quae sunt illicitivae a voluntate divina posse esse libera, sed ea solum quae sunt in ordine ad obiectum creatum; quare si Spiritus S. procederet libere sequeretur non esse Deum, quia non esset liber ex parte obiecti, cum non oriretur ex amore divinae essentiae, imo sit ipse amor notionalis, quo se diligunt Pater et Filius,

eo Deo: P. Hierice in praesenti d'sp. 17 [c. 2] n. 22° et [c. 4] n. 83° dicit, sicut in productione rei positivae datur varietas ratione diversae actionis, sic in negatione dari varietatem ratione diversae privationis, quia contraponetur privatio diversae casualitati positivae, qua illa res produci posset. Sed contra hoc est, quod quando aliquid non producitur non solum ponitur privatio minus actionis, sed omnium, quibus res illa produci potuisset; ergo ex illa privatione actionis non magis arguitur, negationem fuisse ex hac fine, quam ex illo.

Melius ergo responderi poterit dupliciter, etiam tunc apparere aliquam varietatem ex parte obiecti, non quidem absolutam, sed talem conditionatam; scilicet, si per possibile, [P. 311] vel

non oriretur eius indifferentia ex eo quod in obiecto non esset bonitas infinita: ergo deberet oriri ex imperfectione ipsius amoris. Hac ratione probat S. Thomas q. 41. art.^o 2. ad 3. quomodo Spiritus S. sit necessarius licet procedat per voluntatem, quia scilicet Spiritus S. procedit ut amor in quantum Deus amat se ipsum, Deus autem naturaliter amat se ipsum, sed circa illa a se voluntas Dei indifferentet se habet. Bene ergo probaretur Spiritum S. non esse Deum, si non esset necessarius, licet hoc non probetur de omni actione Dei voluntatis.

Instabis 10. ex hac doctrina sequi Deum non esse actum purum quoad omnia quae includit, nam respectu nolitionis [Fol. 70] mundi, quam possit intrinsece habere, et nunc non habet, videtur esse in potentia. Item in ea habitudine libera non est idem esse ac posse esse. Denique ex hoc etiam fit, Deum nunc habere veram privationem earum habitudinum quas posset habere et non habet. Respondetur negando sequelam: pro quo adverte actum et potentiam esse correlativa, ideoque actum purum excludere omnem potentiam, potentia autem semper est ad aliquid distinctum, nulla cuius est vera potentia ad se ipsum, ut ex Aristotele et aliis probat lale Góllas^o 1. p. lib. 2. tract. 1. c. 10., ubi etiam n.º 8. bene defi-

57. P. 309.

58. P. 328.

59. CHRIST. GILLIUS, *Compendium Theologicum de Jure Deorum et Evangelia atque vitae Dei, Libri Duo* (Cologne Agrippinae 1660). 1. 2. tract. 1. c. 10. n. 8. p. 468.

per impossibile Deus non cognosceret tale motivum, vellet creare Mundum, quem tunc non vult creare; quæ conditionalis facit, quod tunc Deus dicatur volens Mundum ex tali motivo, et non ex alio; de quo non cognoscit illam conditionem. Secundo et facilius responderi potest, quando Deus vellet negationem aliquam, debere illam velle ex omnibus motivis, quæ possunt ipsum movere ad eam volendam, ut tandem re melius considerata fateatur idem Hieronimo postea tract. 4 disp. 41.ª [c. 2] n.º 10 in fine. ⁶ vere debere Deum producere aliquid aliud, per cuius productionem terminetur ipsius voluntas in ratione volentis propter tale motivum negationem, et non propter alia.

Restat ultimo explicandus circulus in hac Sententia, qui male torsit P. Vázquez et ⁶ alios, quia videtur sequi Mundum esse, quia Deus vult illum, et Deum velle illum, quia Mundus est. Pri-

nit actum primo sic: actus primus est forma non informans, neque formalis: ubi ergo non datur vera forma, non potest dari verus actus nec vera potentia, quare cum ea habitudo libera non sit forma informans essentiali, non potest esse eius actus, neque essentia potest esse vera potentia respectu illius sed solum secundum quid. Sicut et illa habitudo potest dici quod actualat essentiam secundum quid. Unde constat non esse Deum tunc in potentia ad volitionem mundi, quia cum non habeat potentiam simpliciter ad eam volitionem tanquam ad actum, non habet illam simpliciter in potentia sed secundum quid. Rursus cum dicitur in illa habitu dine non esse idem esse ac posse esse, distinguendum est: nam vel existit illa habitudo in Deo, vel non: si actu existit, falsum omnino est non esse idem esse ac posse, quia illa habitudo est actu idem realiter cum essentia Dei, quæ est potentia secundum quid ad illam. Si autem illa habitudo non existit actu in Deo, tunc concedimus, sicut actu non est idem cum Deo, ita non esse actu idem cum posse, seu cum potentia secundum quid, quam habet Deus ad illam; potuisset tamen esse idem cum illa potentia propter indifferentiam Dei potentis sibi identificare eam habitu dinem.

Denique propter eandem rationem negandum est Deum ha-

61. P. 778.

62. In Primam Partem 1. 1, d. 80, c. 2. n. 9. p. 434.

ma pars constat, quia voluntas Dei est causa Mundi; secunda vero, quia existentia Mundi complet voluntatem Dei in ratione volentis Mundum. P. Vázquez⁶² fatetur esse nodum insolubilem P. Artūba!⁶³ dixit primum esse veram: nam volitio Dei terminatur non per Mundum ipsiū, sed per actionem, quae est prior Mundo. Quare, sicut verum est, Mundum esse, quia producitur a Deo, sic etiam verum est, Mundum esse, quia Deus vult quod sit. Secunda vero propositio falsa est propter eandem rationem, sicut si diceret, ideo Mundum produci, quia est.

bere nunc privationes reales earum habitudinū: nam vel comparatur notitio mundi ad essentiam Dei secundum se, vel ad essentiam Dei ut determinatam per volitionem mundi? Si comparatur hoc secundo modo non habet privationem nolitionis, quia ut sic non est capax illius nolitionis; si vero comparatur ad essentiam secundum se, nec etiam ut sic essentia habet privationem illius nolitionis; quia non comparatur ad eam ut ad formam; privatio autem est carentia formae in subiecto apto [Fol. 70 v]; cum ergo essentia non possit esse subiectum illius nolitionis, nec actuari simpliciter per illam ut formam, non potest habere privationem simpliciter illius, sed solum secundum quid; sicut etiam in mysterio Trinitatis essentia prout in Filio non dicitur habere privationem paternitatis, quia vel sumitur essentia prout in filiatione, et ut sic non potest habere paternitatem et consequenter non habet privationem illius; vel sumitur essentia secundum se, et ut sic non comparatur ad paternitatem ut aliquid distinctum, per quod possit simpliciter actuari, et consequenter non dicitur proprie essentia in Filio habere privationem paternitatis, sed solum non habere paternitatem; ita ergo in praesenti dici potest.

Instabis 11. sequitur saltem essentiam nunc non esse infinite perfectam, quia nunc deest illi aliqua realis perfectio, quam potuisset habere, si voluisset alia obiecta: ergo nunc non habet omnes perfectiones possibles et excogitabiles. Propter hoc argumentum auctores varii sunt in hoc puncto explicando. Negant quidam illas habitudines esse perfectiones Dei, quod late *Fonseca*

62. I. c. n. 14, p. 415

63. D. 57. c. 5. n. 15. p. 345

P. Herice disp. 16 c. 11 n. 84 et sequentibus⁶², iniquat hanc solutionem, quia saltem loquendo de ipsamet [P. 312] actione, non vitabitur circulus: de ipsa enim verum erit, ideo esse a parte rei illam actionem, quia Deus vult, et rursus ideo Deum velle, quia ipsa actio existit. Respondet primo P. Hericel⁶³, loquendo de prima actione illam primam propositionem esse veram vel in sensu formali, sicut dicitur, Petrum esse hominem quia est animal rationale, vel in sensu causali ratione volitionis intrinsecæ Dei: quia enim Deus habet volitionem intrinsecam infinitam, ideo terminatur ad actionem Mundi, nam illa volitio infinita Dei est causa libera illius terminationis, et productionis. Sicut etiam homo dicitur velle hopti, quia habet liberum arbitrium: nam arbitrium est vera causa efficiens illius volitionis.

Sed contra hoc obicit Herice de ipsa actione verum esse in sensu causali, ideo dari talem actionem, quia Deus vult illam: hoc enim videtur colligi ex Scriptura, cuius loci attulerat n. 1 [11] qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ, 67⁶⁴ Psal. 113 [11] omnia adæmperpe voluit, 6. a. Ad Ephes. Sapae. 11 [26] Quomodo [autem] suavit aliquid permanere, vult in voluisses? Iohannis 3 [16] Sic [enim] Deus dilexit Mundum ut Filium suum unigenitum daret. Ipse vero Herice [c. 12] n. 69⁶⁵ respondit, illam causalem esse veram, quia antecedenter ad ipsam actionem datur in Deo volitio Mundi, non quidem efficax,

ubi s.⁶⁶ qui appellat eas extensiones et habitudines liberas, quæ potuerunt esse in Deo: non tamen perfectiones, quia sequeretur Deum non esse infinite perfectum, si non vellet ea quæ vult. Alii dicunt esse quidem perfectiones, in seipsis, tamen non perfectæ Deo. Ita Salas ubi s.⁶⁷ n. 196⁶⁸.

Ego existimo quod licet esse eamdem tantum oppositionem cum illa quæ tractari solet de relationibus divinis, de quibus etiam controversatur an sint perfectiones prout virtualiter distinguuntur ab essentia, et nihil, cum quibus etiam consequenter sentit

62. P. 299.

63. N. 417 d. 1. p. 347.

64. C. 10. p. 289.

65. C. 12. p. 302.

66. 1. 2. c. 1. q. 5. s. 5. p. 340.

67. P. 624.

sed sufficiens, quae determinatur postea ad volendum Mundum efficaciter per ipsam actionem futuram, et ratione illius voluntatis sufficientis verum est, ideo produci Mundum, quia Deus libere producere voluit, et non e contra. [P. 313] Sed haec responsio incidit in eadem inconvenientia: nam si Scripturae loca aliquid probant, loquuntur clare de voluntate Dei libere terminata ad Mundum, ut sensus sit, ideo Mundum existere, quia Deus libere vult illud: dat enim rationem peculiarem, cur potius fuerit, quam non fuerit. Ratio autem non potest esse illa voluntas sufficientis: nam respectu negationis Mundi habuit etiam Deus voluntatem sufficientem. Quando ergo quaeritur, cur potius fuerit Mundus, quam eius negatio, non bene respondetur, quia Deus voluit Mundum voluntate sufficienti: nam negationem etiam Mundi voluit hoc modo, cum non possit Deus iuxta illum Auctorem non habere voluntatem sufficientem respectu omnium obsectorum, ad quae potest postea terminari efficaciter. In illis ergo loquutionibus redditur pro causa voluntas efficax, sed libera, de qua superest quidem circulus solvendus ab ipso, sicut ab aliis.

Melius igitur respondetur cum *P. Abrubale* illam causalem veram esse, loquendo de aliis rebus propter primam actionem

Fonseca ubi supra, propter simile argumentum negant, quia sequeretur singulas personas divinas non esse infinite perfectas cum non habeant perfectiones aliarum personarum. Alii tamen probabiliter concedunt personalitatem addere perfectionem relativam, quae licet sit perfectio simpliciter, non tamen simpliciter simplex, quia non est melior ipsa quam non ipsa, non enim est melius esse Patrem quam non esse Patrem, ideo Filius est infinite perfectus, quia habet omnem perfectionem simpliciter simplicem, coeteras autem habet aequivalenter, in quantum habet aliquam oppositam, quae sit [Fol. 71] aequae bona: tam enim est bonum Filio non esse Patrem, quam Patri esse Patrem. Ita etiam de libera hac habitudine dici posset non esse perfectionem realiter superadditam, ut volebat Caictanus, sed esse perfectionem virtualiter additam, non tamen simpliciter simplicem, quia non est melior voluntas mundi, quam nolitio: sed utraemque est aequae per

quando vero loquuntur de ipsa actione, esse veram in genere causae formalem; sicut etiam quando petitur, cur Petrus magis amet Ioannem, quam Franciscum, respondere solemus, quia vult; ubi non reddimus pro ratione aliquam causam antecedentem, ut constat. Sic etiam verum est, Deum producere hanc actionem, quia vult illam producere; vult autem per suum actum intrinsecum, et per ipsam actionem, tanquam per terminationem voluntatis. Scriptura vero solum significat, omnia, quae sunt volita a Deo, fieri iuxta [P. 314] voluntatem Dei, i. e. nihil fieri, quod Deus non voluerit. Non tamen oportet, quod omnia velint per terminationem voluntatis distinctam ab obiecto volito; sicut etiam de hoc verum est, quod nullum actum voluntatis producit, nisi volendo, saltem implicite, illum producere, quamvis non per alium actum diversum. Deus autem non solum implicite, sed etiam explicite, et evidenter terminatur ad illam actionem volendam per ipsammet actionem, atque adeo omnia, quae facit, volendo facit.

Dices: ergo etiam e contra poterit dici, Deum velle hanc actionem, quia existit hanc actio, sicut e contra: nam in genere causae formalis utrumque est verum.

fectia, et tanta perfectio intelligeretur advenire Deo ex nolitio-
ne mundi, quanta intelligitur advenire ex volitione; sunt autem
perfectiones oppositae inter se; sicut perfectiones relativae Patris
et Filii, ideoque Deus nunc est infinite perfectus, quia habet semper
omnem perfectionem simpliciter simplicem et coeteras habet
aequivalenter, quia habet semper aliquam oppositam, quae aequi-
valet omnino alteri quam excludit.

*Dices, magis perfecta esset essentia Dei si haberet utranque
illam perfectionem, quam cum sola una illarum: ergo nunc cum
una sola non est infinite perfecta. Negatur antecedens, sicut si
diceres, perfectior esset Pater, si haberet paternitatem et filiaritatem
simul, quam cum sola paternitate, quod est omnino falsum,
quia in primis illa esset perfectio quaedam chymica. Deinde
non esset maior, quia tam bona est paternitas, quam omnes tres
relationes simul, ita praesenti [in] dicendum est. Melius ergo vi-
dentur loqui et magis consequenter, qui eas habitudines vocant
perfectiones, sed liberas et quae perficiant virtualiter essentialiter,
non enim videtur posse negari, quin sit perfectio in Deo actus mi-*

Respondetur, in rigore metaphysico sic etiam posset dici, non tamen solemus usurpare illum modum loquendi in Deo, sicut nec in nobis: dicimus enim, ideo Petrum peccare, et violare legem Dei, quia vult, non tamen dicimus, ideo vult, quia peccat et violat legem Dei, licet re vera et in rigore metaphysico haec etiam propositio esset vera. Ratio autem huius diversi modi loquendi potuit esse, quia per illas loquutiones intendimus explicare causam, et dare pro ratione ultima ipsam libertatem, seu libitum Petri. Illud autem libitum, et libertas, melius explicatur per illud velle, quam per productionem actionis: nam velle dicit appetitum, et inclinationem voluntatis ad unam partem, ideo dicimus, peccat, quia vult, non e contra, vult, quia peccat: nam semper restaret inquirendum, et deveniendum esset ad explicandam libertatem, et appetitum, [P. 315] qui magis explicatur per illud verbum, vult, quam per cetera omnia. Sic ergo Deus producit hanc actionem, quia vult; vult autem ipsam per ipsammet actionem, tanquam per terminationem suae voluntatis, ut diximus:

serivocitiae, iustitiae et aliarum virtutum, quis libere habet, si autem eas non haberet, vellet quidem obiecta opposita ex aliis etiam motivis honestis, quae volitiones essent etiam perfectissimae. Quomodo autem omnes actus divinae voluntatis sint aequi perfecti, licet motiva, vel obiecta non semper sint aequalis honestatis obiectivae diximus tanto de Libertate, disp. 2. sect. 4^a neque ab aliquo negatur, quare nec opus est illud in praesenti probare, sed supponere.

Instabit 12. quia penderet Deus in sua perfectione a creaturis vel ab ordine ad illas. Respondetur distinguendo, penderet proprie, nego, improprie, id est, haberet suam perfectionem in ordine ad creaturam, iterum subdistinguo, haberet suam perfectionem in ordine ad creaturam, ita ut si nolisset ullam creaturam, non haberet istam [Fol. 71v] perfectionem etiam liberam, ita ut non haberet eandem numero perfectionem liberam, quam nunc habet, sed aliam formaliter loquendo, concedo. In hoc autem nullum est inconveniens, quia de ordine ad creaturas possibles id communiter conceditur, ut supra vidimus.

nam sicut pes noster, si esset liber immediate ad ambulandum, et non ambulandum, determinaret suam indifferentiam immediate per ambulationem, tanquam per primum exercitium suae libertatis. ita Deus, qui est liber ad determinandum suam voluntatem per hanc actionem, vel illam, determinat immediate suam indifferentiam per hanc actionem, tanquam per primum exercitium suae libertatis. Et haec dicta sunt pro explanatione illius sententiae, in qua hac ratione procedendum erit, ut magis verisimiliter possit responderi. Nunc autem videamus breviter, quomodo iuxta eam, loquendum sit in aliis quaestionibus Theologicis, quae ex hac solent non parum dependere.

In primis ergo inferitur, quomodo procedendum sit iuxta haec principia in quaestione illa, an Deus possit de potentia con-

Proposui difficultates, quae contra hunc modum explicandi fieri possunt, exposui item quo modo eandem fere instantiam habent contra mysterium Trinitatis, et quo modo solutiones communes in illa materia possunt usurpari ad hunc modum disjunctum; quod si fieri possit, negari nequit, si coetera omnia desint, utilissimum: esset saltem ex hoc capite ut ex duabus difficultatibus una fieret, quod tantum aberit, quod ex hac cognitione sese invicem augeant, ut potius valde sese invicem emolhrent; haberemus etiam contra Iudaeos et contra Gentiles et hereticos Trinitatem negantes argumentum, quo possemus in ipsorum doctrina omnia argumenta instare, quae proponunt contra Trinitatis mysterium; cum enim dicant fieri non posse ut simplicitas Dei Trinitatem non admittat personarum, cum quibus natura identificatur, possemus eos merito argere ostendendo idem aut simile debere omnino ab ipsis concedi, ut libertatem Dei cum eius simplicitate conciliant. Dehent quippe admittere eandem naturam necessariam Dei posse identificari distinctivè cum volitionibus seu habitudinibus oppositis ad objecta creata; quod si hoc non capiunt, et tamen credunt, credant et Trinitatem. Cum Catholicis vero qui Trinitatis mysterium credunt non parum videtur valere illud Trinitatis mysterium ad intelligendum quo modo possit entitas necessaria Dei terminari ad objecta creata propter distinctionem virtuales infinitam inter essentiam necessariam et terminationem liberam. Coeterum quia in re adeo difficili securius est doceri

donare peccatum mortale, aut veniale, absque infusione gratiae, vel absque mutatione intrinsece physica ipsius peccatoris. Multi enim ex hoc fundamento tuentur partem negativam. Sed nos in Tractatu de *Virtute Pœnitentiæ* disp. 7.^a s. 7.º 7° diximus etiam supposita hac sententia circa decretum liberum Dei, adhuc defendi posse partem affirmativam: nam licet Deus non condonet sine actu libero suae voluntatis, et licet omne decretum liberum Dei requirat aliquam actionem novam a parte rei, per quam terminetur totum, [P. 316] tamen hoc potest reperiri sine infusione gratiae, vel sine mutatione intrinsece physica Peccatoris: potest enim Deus ea intentione produere aliquid aliud intrinsecum, praeter gratiam, vel etiam aliquid extrinsecum, quod erit beneficium Peccatoris, et quod producat Deus tali amore, et affectu erga ipsum, ut velit eum sibi reconciliare, vel simul condonet offensam praeteritam; quale autem obiectum habeat voluntas illa condonans, explicuimus late dicta *dispe. 7.^a de Virtute Pœnitentiæ* sect. 8.^a 7°. Illud vero idem obiectum potest etiam esse obiectum voluntatis Divinae certae per actionem extrinsecam: in hoc enim nulla est peculiaris repugnantia.

quam docere, praesertim cum tot tantique magistri difficultate oppressi suam insciam ingenue fateantur, lateat et ego meam, et profitear me nihil asserere, proposuisse sufficiat: vidimus de re tota; aliis interim relinquo

SECTIO 6.^a

Cur non possit mutari voluntas Dei aut suspendere suam actionem circa obiectum?

Hae duae quaestiones sunt corollaria ex doctrina praecedenti. Et quoad [Fol. 72] primam attinet non defuit qui concederet posse Deum tunc incipere de novo velle id quod prius noluerat; loquimur autem respectu eiusdem autem obiecti pro exister tempore potendi; alioqui certum est posse Deum velle non creare

72. *Disputationes Scholasticae et Morales de virtute et Sacramento Pœnitentiæ* (Lugduni 1654), d. 7, s. 8, n. 126-128, p. 75-79.

73. D. 7, s. 9, n. 129-169, p. 79-86.

Infertur secundo, idem dicendum esse de relaxatione voti, de remissione paenar, et aliis similibus voluntatibus liberis; quae quidem possunt esse in Deo sine mutatione physica intrinseca in eo, cui relaxatur votum, vel cui remittitur paena, non tamen sine aliqua actione ad extra, qua aliquid fiat, et quae habeat intrinsecum omnem ad cessionem iuris Divini in ordine ad votum, vel ad paenam, quae remittitur.

Infertur tertio, neque etiam per hanc sententiam confundi aut tolli ordinem intentionis, et executionis in Decretis Divinis, prout aliqui volunt, sed adhuc posse bene distingui, ita ut alia sit voluntas libera, qua Deus intendit aliquem finem; et alia, qua illum exsequitur; nam licet omnis voluntas libera Dei terminetur per aliquam actionem realem ad extra, atque ideo, omnis voluntas libera Dei sit executiva alicuius obiecti, non tamen obbet (?) esse executiva totius obiecti per illam volentem, sed potest per actionem aliquam, qua fit gratia, ponere gratiam [P. 317] cum intentione gloriae, ita ut ad utramque habeat ordinem illa actio, ad gratiam, tanquam ad obiectum executive volitum a Deo; ad gloriam vero, tanquam ad finem, quem intendit in productione gratiae. An vero possit esse in Deo talis intentio efficax respectu gloriae in adultis aut praevisi merita, dicemus dispe, sequenti.

hodie Petrum et simul velle illum creare cras, nam hodie et cras creare sunt diversa obiecta, quorum unum potest velle et aliud nolle. Sermo itaque est de eodem omnino obiecto, an potuisset Deus ab aeterno nolle creare mundum, et tamen paulo ante eincreationem mutare decretum et velle illum creare?

Afirmat *Iohannes delphinus* lib. De rerum eventu pag. 23. fundamentum est, quia Deus potuit ab aeterno velle creare mundum, absque eo quod ideo acceperit aliquid intrinsecum quod non habuisset, etiam si nollet illum creare; ergo etiam si in tempore incipiat illud velle de novo non ideo accipiet aliquid intrinsecum, quod prius non haberet. Non enim est maior ratio cur debeat mutari in tempore per huiusmodi volitionem, quam de novo habeat, si ab aeterno potuit illud velle per meritum respectum rationis superadditum. Confirmatur, quia Deus in tempore potest accipere de novo alios respectus rationis, ut creatoris et domini, sine mutatione intrinseca sui; ergo poterit accipere de novo etiam deto-

Inferitur quarto, neque etiam tolli in hac sententia divisionem illam communem voluntatis liberae Dei in voluntatem efficacem et inefficacem, ut aliqui volunt, inferentes ex his principiis non dari in Deo voluntatem aliquam liberam inefficacem; quia omnis voluntas libera Dei terminatur per aliquam actionem realem, qua facit suum obiectum; ergo omnis voluntas libera Dei est efficax. Ceterum iuxta supra dicta facile intelligitur, quemodo datur in Deo voluntas libera efficax: nam licet sit efficax alicuius obiecti, potest tamen esse inefficax alterius; ut si Deus ex affectu, et desiderio gloriae nostrae tribuat alicui vocationem, et auxilium: tunc illa voluntas est efficax auxiliorum, inefficax vero respectu huius desiderati, et intenti. Porro concedendum esse in Deo plures voluntates inefficaces in ordine ad aliqua obiecta, probat late post alios Herice ⁷⁴ in praesenti, disp. 17 c. 3.

Inferitur quinto resolutio illius quaestionis, cur non possit

minationem volentis mundi, cum haec solum addit respectum rationis supra essentiam divinam.

Certa tamen et communis sententia negat id fieri posse. Ita *S. Thomas* q. 19. a. 7. et alii omnes theologi ut constat ex Numerorum 23 [19] *non est Deus... ut filius hominis ut contetur.* Proverbio. 19 [21] *multae cogitationes in corde viri, voluntas autem Domini in aeternum manet.* *Ratione probatur*, quia voluntas Dei est semper efficax, omnia enim quaecumque voluit fecit. Si ergo semel voluit efficaciter et absolute quod nunquam sit mundus, certum erit nunquam futurum mundum, si autem postea vult efficaciter mundum esse, procul dubio mundus erit; ergo etiam et non erit, ut utraque voluntas Dei impleatur, vel aliqua Dei voluntas frustrabitur.

Ad rationem dubitandi respondet unusquisque iuxta sua principia de constitutivo intrinseco decreti liberi Dei; qui enim dicunt terminationem liberam compleri per ipsum obiectum vel per actionem [Fol. 72v] extrinsecam, consequenter dicunt non posse Deum incipere velle aliquid, quia velle liberum Dei est voluntas necessaria Dei et futuritio talis obiecti vel talis actionis, hoc autem totum fuit ab aeterno; ergo ab aeterno denominabat Deum

Deus incipere de novo in tempore velle aliquid, quod prius non volebat. In hac enim sententia facile redditur ratio repugnantiae, quia nimirum voluntas libera Dei includit solam voluntatem intrinsecam Dei necessariam, et aeternam, et futuritionem talis, vel talis actionis, neutrum autem [P. 318] horum potest incipere in

eadem modo. Ita *Vásquez* ⁷⁵ art. 7 citado et *Arrúbal* ⁷⁶ disp. 61 [c. 2 et 3] et quidem si eorum principia vera essent in hoc puncto non haberent novam difficultatem; qui vero dicunt velle liberum Dei solam addere respectum rationis vel aliquam denominationem intrinsecam sine additione virtuali alicuius formalitatis intrinsecae difficile se expedient: vident, licet haec omnia adveniunt Deo in tempore, non mutari. Quare in genere fatentur Deum non mutandum physice, licet inciperet in tempore velle aliquid de novo, mutaretur tamen, impiiunt, moraliter, quod sine inconstantiae vitio fieri nequit; quare ex hoc capite repugnat Deo mutare suum decretum propter imperfectionem moralem quam argueret. Ita *Suárez* ⁷⁷ disp. 30 metaphys. [s. 9] n. 58, quem alii sequuntur. Sed revera antiqui theologi aperte concedebant Deum mutandum physice, si inciperet velle quod prius volebat. Ita *S. Thomas* ubi s.², *Ferraz* ⁷⁸ 1. contra gentes. c. 87. Scotus et Scotistae apud *Salas* ⁷⁹ dicta sect.² 8. dicentes, si Deus fieret de nolente volens vel contra, eo ipso fore mutandum realiter. *Argentinas* ⁸⁰ in 1. dist. 47. q. 1. art. 1. et alii communiter, ex quo non bene fit argumentum, ut dixi sect. 4. ad existimandum theologos antiquos non constituisse decretum liberum Dei sicut recentiores per meram denominationem, haec enim non sufficeret ad mutandum intrinsece Deum sine adventu novae formae intrinsecae. Hoc ergo supposito clarior potest reddi repugnantiae ratio quare Deus non possit nolle quae prius voluerat, quia quaecumque formalitas sit intrinseca Deo debet durare per durationem divinam, sicut debet esse ubique per immensitatem

75. 36 40, t. I, p. 455.

76. P. 375-377.

77. P. 56.

78. Ed. Lugduni 1567, fol. 88.

79. P. 655.

80. THOMAS DE AQUINA, *Commentaria in III. Lib. Sententiarum* (Genève 1565), t. 6. fol. 123b.

tempore: non entitas infinita Dei, ut constat; non etiam futu-
tio talis actionis; ergo non potest incipere in tempore denomina-
tio Dei volentis libere tale obiectum, sicut nec propter eandem
rationem incipere de novo Deus cognoscere aliquid, quod prius
non cognosceret; quia nimirum scientia Dei prout terminata ad
tale obiectum futurum includit solum entitatem infinitam, et in-

divinam, duratio autem divina est indivisibilis et permanens, non
enim habet durationem successivam et divisibilem sicut creato-
ra, sed durationem aeternam quae est tota simul; ergo si durat,
non potest non durare ab aeterno et in aeternum; ergo si prius
erat in Deo volitio huius obiecti, ea volitio debet durare in aeter-
num, durabit enim per durationem divinam, cuius effectus for-
malis [Po. 73] est facere rem durare indivisibiliter sine tem-
poris discretione; ergo sicut non potest aliqua formalitas divina
non esse ubique, quia omnes habent praesentiam immensitatis,
quae est indivisibilis, et indivisibiliter reddit Deum praesentem
omni spatio, ita non potest ulla formalitas divina esse hodie et
non eras, quia duratio divina est indivisibilis, et indivisibiliter
reddit Deum praesentem omni durationi imaginariae. Hac ra-
tione utitur Argentinus ubi s.^o art. 1. citato¹¹, quo etiam probatur
Deum mutandum fore realiter, si inciperet de novo [nolle] quod
prius voluisset, quia illa volitio non duraret per durationem indi-
visibilem aeternitatis, sed per aliam diversam et successivam, er-
go esset aliquid creatum: quidquid enim durat indivisibiliter et
successive est ens creatum, ut communiter dicunt Sancti Patres
in hac distinguentes durationem Dei et creaturae, quod in dura-
tione creaturae aliud sit fuisse et fore; in duratione autem Dei
non differant fuisse, esse et fore, quia totum est simul, ut suppo-
no ex his quae traduntur s.^o q. 10. 1. p.

Secunda ratio clarior et confirmatio prioris sumi potest ex
iisdem principiis: si enim inciperet volitio libera eiusdem obiecti
quod prius Deus noluerat, licet illa volitio distingueretur solum
virtualiter ab essentia, adhuc mutaretur realiter essentia, muta-
re enim realiter, est habere se intrinsece realiter aliter ac antea,
tunc autem essentia haberet se realiter aliter ac antea; ergo mu-

trinsecam Divinae Sapientiae, et futuritionem talis obiecti; ergo cum ab aeterno sit in Deo infinita Sapientia, et sit futurum obiectum, ab aeterno etiam erit denominatio Dei scientis illud obiectum.

Inferitur sexto ratio alterius similis quaesiti, cur sc. Divina voluntas non possit mutari, ut velit nunc, quae prius volebat, et

taretur vere realiter. Maior et consequentia videntur clarae. Minor probatur quia haberet nunc in se intrinsicè volitionem tantè quae volitio realiter non esset volitio quam antea habebat: licet enim volitio esset quidem realiter cum essentia, sicut paternitas est idem realiter cum essentia, non tamen esset idem realiter cum volitione libera opposita, sicut paternitas non est idem realiter cum filiatione, ut supra vidimus; ergo suppositis illis principiis recte sequitur Deum aliter realiter intrinsicè se habere nunc quam antea et consequenter mutandum fore realiter. Ideo antiqui theologi pro composito supponebant illam esse bonam consequentiam, Deus in tempore incipit velle quod prius noluerat, ergo mutatur non solum moraliter, ut dicunt recentiores, sed realiter et physice. Ex hoc autem quod Deus ab aeterno habeat [Rom. 73v] volitionem liberam quam posset non habere, non arguitur mutatio intrinsicè Dei, quia nunquam habet se intrinsicè aliter ac antea, quod est intrinsicè mutari.

Contra hoc est quaedam obiectio desumpta ex libertate Dei, quae volitio libera est illa quae potest esse et non esse, sed volitio Dei de creando Petro, v. g. in nullo instanti potest considerari indifferens ut sit vel non sit: ergo in nullo instanti est libera. Minor probatur, quia in quocumque instanti consideretur haec volitio iam supponitur fuisse ab aeterno et consequenter non posse postea mutari; ergo in hoc instanti non est indifferens iam ut sit vel non sit. Confutatur quia illa volitio, quae ex suppositione quod semel sit non potest non perseverare, erit quidem libera quoad primum esse, sed erit necessaria quoad perseverantiam, nunquam autem potest volitio divina considerari in aliquo instanti nisi ut perseverans et aliunde est talis, quod ex suppositione quod semel fuerit non possit postea non perseverare; ergo nunquam est formaliter libera, nunquam enim est nisi perseverans, et perseverantia ut perseverantia non est illi libera.

amet, quod prius edicto habebat: nam licet in aliis sententiis complentibus actum liberum Dei per respectus rationis, aut quid simile, non sit ratio facilis: in hac tamen sententia facilissima est; quia nimirum non potest intelligi illud decretum novum Dei sine mutatione aliqua reali ex parte obiecti; quae mutatio cum non

Aliquibus videtur adeo difficileis haec obiectio, ut ex hoc etiam capite intelligibilis reblatur libertas Dei, sed immerito. Respondetur enim facile negando minorem; ad probationem dicimus tunc impediri libertatem aliquam per aliquam suppositionem antecedentem, quando suppositio est aliquid diversum ab eo quod supponitur, non aliter quando est omnino idem; nam volitio mea, qua nunc volo loqui, est omnino libera, licet ex suppositione quod volo non possum non velle, quia scilicet non est suppositio alicuius diversi ab ipsa volitione. Sic ergo volitio libera Dei etiam in hoc instanti est libera, quia licet ex suppositione quod fuerit ab aeterno, non possit nunc non esse. Coaeternus respectu volitionis divinae idem omnino est fuisse ab aeterno et esse nunc; nam, ut supra diximus, per hoc differt duratio divina a nostra, quod in nostra non est idem durasse et durare, fuisse et fore; in Deo idem omnino est, quare illa suppositio durationis praeteritae non est in rigore suppositio, sed eadem duratio hodierna, de qua quaeritur an sit libera. Ex his [Pol. 74] patet ad confirmationem distinguendo habendum, quando perseverantia distinguitur ab esse, concedo; quando non distinguitur nego. In divina autem volitione idem omnino est semel esse et perseverare, quia per durationem omnino indivisibilem durat per totam aeternitatem. Sicut ergo ea volitio ita est ab aeterno ut potuerit ab aeterno non esse, sic nunc habet eandem indifferentiam, et ita est nunc, ut possit nunc non esse, quia idem est esse nunc et esse ab aeterno, et idem est posse non esse nunc, et posse non esse ab aeterno. Ideoque quando dicitur ex suppositione quod fuerit ab aeterno non posse nunc non esse, per hoc tamen non arguitur, quod nunc non sit formaliter et proprie libera.

Dices, licet duratio volitionis divinae sit realiter indivisibilis, est tamen virtualiter multiplex, quia aequivalet durationi creatae divisibili et successivae; ergo possumus considerare volitionem Dei ut durante nunc formaliter loquendo et praecisse, et prout

possit *incipere de novo esse futura*, si ali aterio non erat futura, non potest voluntas Dei terminari de novo ad illud obiectum aliter, quam antea terminaretur.

Infertur septimo ratio etiam illius quaestionis, cur Dei voluntas non possit habere se mere omissivo respectu alicuius obiec-

sit comparare hanc durationem cum duratione praecedenti. Inquiro ergo an haec volitio prout consideratur praecisse ut durans hodie per durationem illam virtualiter distinctam a duratione praeterita, intelligatur durare hodie libere. Respondeo intelligi quidem hodie libera, quia tota haec distinctio est per conceptus nostros et per species volitionis creatae, in qua duratio est realiter divisibilis et secundum omnes partes est formaliter libera. Sicut ergo per aequivalentiam ad durationem creatam divisibilem partimur libertatem divinae volitionis in plures libertates successivas, quia per unicam indivisibilem aequivalet multis creatis.

Instabis, quia illa formalitas durationis qua volitio divina intelligitur praecisse durare hodie prout condistincta a durationibus praeteritis supponit illas, ex earumque suppositione non potest hodie non esse; ergo illa duratio hodierna prout ratione distincta ab aliis praecedentibus non intelligitur formaliter libera. Respondeo [Vol 74 v] vel loquimur a parte rei, et tunc verum est hanc formalitatem hodiernam ex suppositione aliarum non posse non esse, quia a parte rei hoc est supponere se ipsam, quod non obstat libertati. Si vero loquamur per nostrum conceptum falsum est hanc formalitatem hodiernam ex suppositione aliarum non posse non esse, quia noster conceptus sumitur ex duratione volitionis creatae, in qua pars potentiae non habet eam necessariam connexionem cum praecedentibus, ad cuius imitationem consideramus in volitione divina durationem hodiernam liberam non considerando eam ut necessario connexam cum praecedenti, nec etiam considerando, quod possit positive separari a praecedentibus, vel non sequi ad illas, sed praescindendo omnino et considerando libertatem realem, quam hodie habet, scilicet posse non existere realiter hodie ex suppositione cuiuslibet principii antecedentis, praescindendo ab eo quod sit vel non sit idem cum libertate praecedenti; illam enim non concipimus ut principium huius,

ti, ita ut neque illud positive velit, neque positive nolit, sed suspendat omnem actum. Ratio in hac sententia est facilis, quia cum [P. 319] volitio libera Dei circa Mundum nihil aliud includat, praeter entitatem necessariam Divinae voluntatis, et negationem Mundi futuri, non possunt esse haec duo, quin Deus intelligatur

sed ut competentem virtutem eiusdem durationis realis nihilominus influentem in partes subsequentes.

Restat ut dicamus ad secundam quaestionem. An poterit Deus ab aeterno suspendere suam voluntatem circa aliquid obiectum? Communis et vera sententia negat. Rationem reddunt singuli iuxta sua principia. *Philosophi*⁸² enim alique qui dicunt actum liberum terminari formaliter per ipsum obiectum creatum, vel per actionem extrinsecam consequenter dicunt ideo non potuisse ab aeterno Deum non velle aut nolle mundum, quia cum velle mutuum solum includat volitionem necessariam Dei et negationem futuritionis mundi: hinc est quod sicut ab aeterno oportuit mundum esse futurum vel non futurum; sic etiam oportuit ab aeterno voluntatem Dei terminari ad esse, vel ad non esse mundi. *P. Suárez*⁸³ et alii recurrunt etiam in hoc ad imperfectionem naturalem quam indicaret illa suspensio et non decerneret ultimo circa aliquid obiectum. Iuxta principia autem supra posita facilius redditur ratio huius repugnantiae. Prima potest esse generalis ad omnem voluntatem sive increatam sive creatam, omnibus enim repugnat pure omissio libera circa aliquid obiectum ut probabimus Deo tanto agens de actibus [Fol. 75] humanis. Secunda ratio potest esse propria voluntatis divinae, quia esset physice imperfecta; careret enim aliqua perfectione sibi possibili absque eo quod huiusmodi carentia compensaretur per aliam perfectionem oppositam. Neque obstat nunc etiam carere volitione creandi alios mundos, quae etiam esset perfectio, hoc, inquam, non obstat, quia nunc habet volitionem positivam illorum obiectorum, quae volitio etiam est perfectio, et tanta quanta est volitio. At vero si suspenderet voluntatem circa illa obiecta, careret utraque perfectione et consequenter careret perfectione sibi possibili.

82. T. I. d. 20 r. 2. v. 18. p. 430.

83. *Metaphysicorum Disputationum... Tomus Posterior d. 30, s. 6. n. 50. p. 160.*

positive volens Mundum. Atque, repugnare in universum puram omissionem liberam etiam in voluntate creata, ut probavi in Tractatu de Actibus humanis dispe. 1.^a s. 6.^a Quare eadem ratione a fortiori repugnabit ommissio pura in voluntate Divina.

Explicatur hoc in Trinitate, supposito enim cum probabiliore sententia quod personalitates dicant perfectionem relativam, adhuc dicimus, Filium esse aequè perfectum ac Patrem, quia licet non habeat relationem paternitatis, habet tamen filiationem, quae est aequalis paternitati, idemque paternitas non est perfectio simpliciter simplex, quia non est melior ipsa quam non ipsa, scilicet quam filiatio, quae illi opponitur. At vero si Filius caret paternitate, nec loco illius haberet aliquam perfectionem oppositam paternitati, non apparet quo modo esset aequè perfectus cum Patre. Licet enim paternitas non sit melior quam non ipsa, tamen perfectio relativa in communi seu disjunctive sumpta est melior quam non ipsa: melius enim est habere aliquam perfectionem personalem quam nullam habere: et ratio est clara, quia pura negatio nullam dicit perfectionem; ergo si ea carentia non compensatur in aliqua perfectione positiva opposita, nullo modo compensaretur defectus illius perfectionis. Eodem modo dicendum est de perfectione libera; licet enim volitio mundi non sit melior quam volitio, sed utraque sit infinita, melius tamen est habere volitionem vel nolitionem disjunctive, quam neutram habere, negatio enim nullam habet perfectionem in se: ergo non potest comparari in perfectione cum volitione positiva: ergo deficit Deo volitio positiva alicuius obiecti, debet subrogari loco illius alia perfectio positiva opposita aequivalens; licet enim volitio mundi non sit perfectio simpliciter simplex, volitio tamen vel nolitio disjunctive sumpta potest dici perfectio simpliciter simplex, quia sub ea disjunctione, melius est ipsa quam non ipsa. Dehinc [Fol. 75v] ergo semper ponere divinam voluntatem determinatam circa omnia obiecta creabilia in particulari per aliquam volitionem vel nolitionem sive formalem sive virtualem tamen positivam. Et haec de voluntate Dei dicta sumpto,